

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ivan Mauko

Mentor: red. prof. dr. Janko Prunk

SAMURAJ

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

VSEBINSKO KAZALO

1. UVOD	4
2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL	6
2.1. Predmet in namen proučevanja	6
2.2. Metode dela	6
2.3. Hipoteze	7
2.4. Zgradba diplomskega dela	7
2.5. Posebnosti in omejitve	8
2.6. Temeljni pojmi	8
3. JAPONSKA ZGODOVINA	10
3.1. Japonska zgodovina pred samuraji	10
3.1.1. <i>Džomonsko obdobje (Jōmon)</i>	10
3.1.2. <i>Jajojsko obdobje (Yayoi)</i>	11
3.1.3. <i>Kofunska (kofun) doba ali obdobje Yamato</i>	11
3.1.4. <i>Obdobje Nare (Nara)</i>	12
3.2. Zgodovina samurajev	13
3.2.1. <i>Heiansko obdobje (Heian)</i>	13
3.2.2. <i>Kamakursko obdobje (Kamakura)</i>	14
3.2.2.1. <i>Invaziji Mongolov na Japonsko leta 1274 in leta 1281</i>	15
3.2.3. <i>Muromačijsko obdobje (Muromachi)</i>	17
3.2.4. <i>Obdobje Momoyama</i>	18
3.2.4.1. <i>Invaziji samurajev na Korejo 1592-98</i>	20
3.2.5. <i>Obdobje Tokugawa</i>	27
4. SAMURAJ	28
4.1. Samuraj in družba	28
4.1.1. <i>Samurajeva družina</i>	30
4.1.2. <i>Samuraji v miru</i>	32
4.2. Bušido in verovanja samurajev	34
4.2.1. <i>Izvori bušida</i>	34
4.2.2. <i>Zvestoba in maščevanje v bušidu</i>	36
4.2.3. <i>Čast in smrt v bušidu</i>	37
4.3. Samurajev oklep in orožje	39

4.3.1. Oklep	39
4.3.2. Katana, samurajeva duša	42
4.3.2.1. Iai-jutsu in kenjutsu	44
4.3.3. Naginata in yari ter naginata-jutsu in yari-jutsu	46
4.3.4. Lok in kyujutsu	46
4.3.5. Ognjeno orožje	47
4.3.6. Borilne veščine brez orožja	47
4.3.6.1. Ju-jutsu	48
4.4. Vojska samurajev	49
5. ZAKLJUČEK	52
6. LITERATURA	55
6.1. Samostojne publikacije	55
6.2. Zborniki.....	57
6.3. Internetni viri.....	57
6.4. Ustni vir	57
7. PRILOGE	58

KAZALO TABEL

Tabela 1: Bojna razporeditev pri prvi invaziji na Korejo.....	20
Tabela 2: Enota, ki jo je oskrboval Gotō Sumiharo leta 1592	21

KAZALO SKIC

Skica 1: Smer in bojišča mongolske invazije.....	16
Skica 2: Oblačila pod oklepom	58
Skica 3: Oblačenje oklepa 1	59
Skica 4: Oblačenje oklepa 2	60
Skica 5: Vrste oklepov 1	61
Skica 6: Vrste oklepov 2	62

1. UVOD

Širša javnost se je začela za Japonsko zanimati šele med drugo svetovno vojno in po njej. To se je zgodilo predvsem iz dveh razlogov. Prvi razlog je soočenje zahodnih sil z drugačnim načinom vojskovanja, ki se je od njihovega razlikoval zaradi drugačnega pojmovanja časti, življenja in smrti. Najradikalnejši pri tem so bili letalci druge svetovne vojne, imenovani božji veter - *kamikaze*. S samomorilskimi napadi z letali, polnimi eksploziva, so poskušali uničiti ali poškodovati sovražne ladje. Drugi razlog zanimanja za Japonsko sta bili atomski bombi, uporabljeni v bojne namene. Vse to je omogočilo, da se je po koncu druge svetovne vojne Japonska odprla svetu. Zahodnjaki so tako dobili možnost naučiti se skrivnosti, ki so jih do takrat poznali samo Japonci. Med te skrivnosti spadajo tudi borilne veščine, kot so karate, judo, ju-jitsu, aikido, kendo itd.

Konec druge svetovne vojne je za Japonsko pomenil začetek novega obdobja s hitrim gospodarskim in tehnološkim razvojem, katerega podlaga je bila na novo oblikovana pacifistično razmišljujoča družba. Danes je Japonska ena od držav z najvišjim standardom, zato kljub odprtosti ostaja za večino ljudi nedosegljiva destinacija.

Po koncu hladne vojne se je močno spremenilo okolje. Ljudje so postajali in še postajajo vedno bolj nezadovoljni z vrednotami, ki jih ponujata novonastala demokracija in kapitalizem, posledica pa je porast kriminala in uporabe drog. Za posameznika je postalo življenjsko okolje nevarno, zato se na različne načine poskuša zaščititi. Rešitev iz te zagate so ponudile borilne veščine, ki so poleg svoje obrambne vrednosti predstavile tudi nov način razmišljanja, ki temelji na tradicionalnih samurajevih vrednotah, kot sta čast in zvestoba.

S treniranjem borilnih veščin sem se začel zanimati tudi za samuraje in japonsko zgodovino. Pri iskanju literature s tega področja sem ugotovil, da literature o samurajih v slovenščini ni. Nato sem še ugotovil, da tudi v tujih jezikih ni literature, ki bi samuraja predstavila v celoti. Običajno so se avtorji osredotočali le na del samurajevega življenja. Ponavadi je bil to njegov družbeni status, večina avtorjev pa je pozabljala na njegova vsakdanja opravila, med katerimi je bilo tudi učenje in izpopolnjevanje borilnih veščin. Preostalo literaturo so predstavljale predvsem knjige, ki opisujejo posamezno borilno veščino. V obeh vrstah knjig je pogosto

manjkala predstavitev etičnega kodeksa. Bralec teh knjig si ni mogel ustvariti celotne slike o samurajih in njihovem življenju.

Na podlagi teh ugotovitev sem se odločil, da bom svoje zanimanje za samuraje, borilne veščine in bušido združil z diplomskim delom. Namen diplomskega dela je ustvariti celotno sliko o samurajih in prej omenjenih pojmih ter ugotoviti korelacijo med njimi. V delu bom ugotavljal tudi, kateri so bili dejavniki, ki so vplivali na propad samurajev.

2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL

2.1. Predmet in namen proučevanja

V diplomskem delu sem osrednje mesto proučevanja namenil samurajem in njihovem življenju od časa, ko so nastali, pa vse do njihovega propada. Opisujem, kdo so samuraji sploh bili, predstavljam pa tudi, s čim so se samuraji ukvarjali in kako so živeli. Vsebinski del tako zajema naslednje predmete proučevanja:

- japonsko zgodovino pred samuraji in kaj je pripeljalo do pojava samurajev z namenom, da bi predstavil celotno zgodovino nekega geografskega področja;
- politično in vojaško zgodovino samurajev po posameznih obdobjih, da bi dobili širši vpogled v njihov način razmišljanja;
- samuraje in njihov družbeni status ter njihov vsakdan;
- verovanja in religije, ki so vplivale na samurajevo razmišljanje in delovanje;
- samurajevo opremo, h kateri spadata oklep in orožje;
- borilne veščine in njihov pomen.

V diplomskem delu želim predstaviti samurajevo življenje v celoti. Domnevam, da bodo med samim raziskovanjem na plano prihajale tudi manj znane podrobnosti iz življenja samurajev. Razlagam tudi vzroke za njihov propad.

2.2. Metode dela

V diplomskem delu so bile zaradi njegove zgodovinske usmeritve uporabljene zgolj metode teoretičnega proučevanja. Konkretno so bile uporabljene naslednje metode proučevanja:

- **zgodovinsko – razvojna metoda** je bila uporabljena za prikaz zgodovinskega razvoja;
- **metoda deskriptivne analize vsebine pisnih in elektronskih virov** s tega področja, ki sem jih uspel zbrati in analizirati ter nato iz njih izluščiti podatke, pomembne za predstavitev samuraja, oklepa in orožja;
- **antropološko – kulturološka metoda** za prikaz morale in psihologije samurajev.

2.3. Hipoteze

H1: Samuraji so razvili etični kodeks, imenovan bušido, ki je s povečevanjem časti vplival na njihov način življenja in smrt.

H2: Samuraji so bili na bojišču individualci, zato so za maksimalni izkoristek orožja za vsako orožje razvili posebno borilno veščino.

H3: Propad samurajev je povzročila množična uporaba ognjenega orožja, ker se je zmanjšal pomen njihovih statusnih simbolov: bušida, borilnih veščin in hladnega orožja.

2.4. Zgradba diplomskega dela

Diplomsko delo obsega sedem delov: uvod, metodološko-hipotetični del, dva vsebinska dela, zaključek, literaturo in prilogo.

V metodološko-hipotetičnem delu opredeljujem predmet in namen proučevanja, metode dela, hipoteze, zgradbo diplomskega dela, temeljne pojme ter posebnosti in omejitve.

Vsebinski del ima dve poglavji. V prvem poglavju je predstavljena najprej zgodovina Japonske pred samuraji, nadaljujem pa z opisom politične in vojaške zgodovine samurajev po obdobjih. V drugem poglavju vsebinskega dela so opisani samuraji in družba, v kateri so živeli, ter bušido s poudarkom na izvoru, zvestobi, maščevanju, časti in smrti. Sledi opis oklepa in orožja ter pripadajočih borilnih veščin. V zadnjem podpoglavju vsebinskega dela je predstavljena organizacija celotne vojske samurajev in njen propad.

V petem poglavju zaključujem z ugotovitvami iz prejšnjih poglavij ter komentiram veljavnost hipotez.

V šestem delu je navedena uporabljena literatura. Diplomsko delo pa obsega še sedmi del, priloge. Celotno delo vsebuje 6 slik in 2 tabele.

2.5. Posebnosti in omejitve

V diplomskem delu nekaterih besed ni bilo mogoče prevesti, saj bi v tem primeru izraz izgubil pomen ali pa bi celoten tekst postal nepregleden in nejasen. Zato sem se odločil, da ohranim v angleščini zapisane japonske besede. Ti izrazi so ob prvi omembi zapisani v *poševnem* tisku.

Druga omejitev, s katero sem se srečal, je bila omejena literatura. Velikokrat se mi je namreč zgodilo, da sem se bil pri razlagi nekaterih pojmov in dogodkov prisiljen opreti samo na en vir, saj bodisi ni bilo širše razlage v drugi literaturi ali na medmrežju, bodisi ni bilo dostopnega gradiva. Tako se na en vir opiram predvsem v poglavjih o invaziji samurajev na Korejo in v nekaterih poglavjih, kjer opisujem orožja in borilne veščine, ter v poglavjih Oklep in Vojska samurajev.

2.6. Temeljni pojmi

Bušido. Dobesedni prevod besede je »bojevnikova pot«. Je etični kodeks, ki je samurajem zapovedoval zvestobo, pogum, samoobvladovanje in preprostost. (Dersin 1999: 134) V bušidu so definirane osnovne vrednote samurajev: zvestoba gospodarju, skromnost ter preziranje pripadnikov nižjih družbenih slojev, denarja in žensk. Najvišji odraz bušida je bilo samoodrekanje z ritualnim samomorom. (Vojna enciklopedija 8 1974: 330)

Borilna veščina. Japonske borilne veščine se po obliki in namenu delijo v dve skupini. Prva se imenuje *bugei* in označuje vojaške veščine fevdalne Japonske. Posamezni *bugei* nosijo v svojem imenu pripono *jutsu*. V okviru ene veščine so gojili več različnih pristopov vadbe, ki so jim rekli *ryu* (šola ali stil). Druga skupina borilnih veščin se imenuje *budo*. Nastajati je začela v obdobju Tokugawa in ima pripono *do*, ki označuje orodje duhovne izgradnje.

(Vogrinec 1999: 12)

Daimyō. Dobesedni prevod besede je »veliko ime«. Prvotno je beseda pomenila zemljiškega veleposestnika, od konca 15. stoletja pa je *daimyō* izraz za močne plemiče, ki so posedovali velike teritorije, ponavadi celotne province. Vse do obdobja Tokugawa niso bili podrejeni

nikomur in so imeli velike zasebne vojske, s katerimi so se neprestano bojevali drug proti drugemu.

(Dersin 1999: 134)

Japonska (Nippon) oziroma Dežela vzhajajočega sonca leži v vzhodni Aziji. Najdemo jo med 24° 25' in 45° 30' severne zemljepisne širine in med 128° in 145° 30' vzhodne zemljepisne dolžine. Je otoška država, katere površina meri 369.881 kvadratnih kilometrov. Sestavlja jo več kot tisoč otokov, od katerih je največji Honshū, po velikosti pa mu sledijo Hokkaidō, Kyūshū in Shikoku. Oblivata jih Tihi ocean in Japonsko morje, katerega največja širina znaša 900 km. Japonske obale brez otočja Ryokyu merijo približno 29.000 km. (Vojna enciklopedija 4 1972: 10, 11). Julija 2003 so prešteli, da v državi živi 127.214.499 prebivalcev. 99 % je Japoncev, 1 % pa je Korejcev, Kitajcev, Brazilcev, Filipincev in drugih. Prevladujoči veri sta šintoizem in budizem, katerima pripada 84 % prebivalstva.

(<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ja.html#Geo>, 26.12.2003)

Katana je samurajeva sablja od muromačijskega obdobja naprej. Razvila se je iz sablje, imenovane tachi. Dolga je en meter. Skupaj s krajšim wakizashijem tvorita daisho. Ima dolgo ukrivljeno rezilo, ki je posledica razvoja borilnih veščin in strategije vojskovanja. Katana je bila tudi samurajev statusni simbol.

Samuraj. Dobesedni prevod besede samuraj je »tisti, ki služi«. V začetnem obdobju so bili samuraji pripadniki cesarske garde, v razvitem fevdalizmu pa so bili fevdalčevi vazali. Samuraji so se postopoma ločili tudi od ostalih družbenih slojev in se povzpeli na vrh družbene lestvice. Prehajanje med sloji je bilo skozi zgodovino oteženo ali celo onemogočeno. Samuraj brez gospodarja se je imenoval **ronin**.

(Vojna enciklopedija 8 1974: 330)

Seppuku je ritualni samomor samurajev. (Dersin 1999: 136)

Šogun ali *sei-i-tai-shogun*. Dobesedni prevod besede je »vrhovni vojskovodja za pokoritev barbarov«. (Dersin 1999: 134) Ponavadi je izhajal iz vrst daimyōv, ki so se zaradi naraščajočega vpliva osvobodili centralne cesarske oblasti in postali nosilci dejanske oblasti. Ureditev, v kateri je imel formalno avtoriteto cesar, dejansko moč pa šogun, se je imenovala **šogunat**. (Vojna enciklopedija 8 1974: 330)

3. JAPONSKA ZGODOVINA

3.1. Japonska zgodovina pred samuraji

3.1.1. Džomonsko obdobje (*Jōmon*)

Po japonski legendi, zapisani v »Kodžikiju« (ang. *Kojiki*) in »Nihondžiju« (ang. *Nihon Shoki*), je Džimmu Tenno okoli leta 660 pred našim štetjem ustanovil japonsko cesarstvo, vendar pa Pareti (1970: 41) trdi, da je Džimmu živel kakih 1000 let pozneje. Sodobna arheologija zatrjuje, da na Japonskem ni bilo paleolitske kulture. Šele v mezolitiku približno 13.000 let pred našim štetjem so se v mnogih delih dežele pojavili izdelki iz kamna in gline. To kulturo imenujemo džomonska kultura po lončarskih okraskih v obliki vrvic (džomon). Ta kultura se je končala v zadnjih stoletjih pred našim štetjem oziroma po Henshallu (1999: 5) ok. 300 let pr. n. št. Prvotni prebivalci Japonske so pripadali rasi, katere sodobni potomci so današnji Ainu. V prvih stoletjih zadnjega tisočletja pred našim štetjem je prišlo do vrste selitev s kitajske in korejske obale preko otočnega mostu, ki Japonsko povezuje z Malezijo in Indonezijo. Osamljeno otoško življenje in zlitje vseh kultur je omogočilo nastanek japonskega naroda.

(Pareti 1970: 41, 42; Henshall 1999: 1-8)

V knjigi Velike kulture sveta je džomonska (*jōmon*) kultura opisana kot lovska družba, ki se je preživljala z lovom in ribolovom. Pozneje so se začeli ukvarjati s poljedelstvom. Moški so lovili in delali na polju, ženske pa so doma skrbele za otroke. Prebivali so v kočah, ki so bile na pol spuščene v zemljo in pokrite z dračjem. V tem obdobju so se pojavili vedno bolj kompleksni načini pokopavanja mrtvih, saj so kosti umrlih začeli shranjevati v posodah. To vedno večje zanimanje za pokop je znak porajajočih se religioznih čustev. V religiozne namene so izrezovali kosti in izdelovali majhne glinene figure kot ženski simbol plodnosti in v dolge palice sklesane kamne kot moški ekvivalent.

(Velike kulture sveta 1999: 295-299)

3.1.2. Jajojsko obdobje (*Yayoi*)

Džomonski kulturi je sledila kultura Jajoi, ki je nastala okoli leta 300 pred našim štetjem na otoku Kyūshū. Čas ji lahko določimo po bronastih izdelkih, ki so posnetki kitajskih. Obdobje se imenuje po tokijski mestni četrti, v kateri so našli najzgodnejše grobove z različnimi predmeti. (Pareti 1971: 10) Jajojska kultura je prišla s Kitajske. S sabo je prinesla tehnologijo, ki je džomonska kultura ni poznala. To so bili izdelki iz bronu in železa. V jajojskem obdobju je postal riž najpomembnejša poljščina. Družba se je začela razslojevati na bogatejše in revnejše. Iz tega obdobja je tudi običaj, ki je zapovedoval, da so morali revnejši stopiti na stran ceste in se prikloniti bogatejšim. Družba se je stratificirala glede na bogastvo in izide vse pogostejših vojn med plemeni. Posledica vojn so bili sužnji, ki takrat niso bili nič neobičajnega. Najbogatejša plemena, ki so imela na svojem ozemlju naravna bogastva, so ob razvijajoči se politizaciji ustanovila lastna majhna kraljestva. (Henshall 1999: 8-11)

Življenje na otoku so zelo natančno opisali številni kitajski trgovci, ki so potovali na Japonsko. Tako iz zapisov zvemo, da so tam pridelovali zelenjavo in pili pijačo iz soje. Vsi so bili bosi. Imeli so hiše s sobami, kjer so starši in otroci spali ločeno. Kakor na Kitajskem so si telo barvali z rdečo barvo in uporabljali puder.

(Velike kulture sveta 1999: 299-302)

3.1.3. Kofunska (*kofun*) doba ali obdobje *Yamato*

Kofunska doba se je začela okrog leta 300 našega štetja in je trajala do leta 710. Ime je dobila po kofunih ali tumulah. To so bile grobne gomile, ponavadi obdane z lončenimi stiliziranimi figurami hanivami (*haniwa*). Strokovnjaki predvidevajo, da so bile hanive statusni predmeti, ki so označevali grobove. V tem obdobju se je zgodilo več pomembnejših dogodkov. Prvi med njimi je ustanovitev države Yamato, za katero Mason in Caiger (1997: 25-34) trdita, da ni bila edina, ampak da klan Yamato predstavlja le najmočnejši klan tistega časa. Drugi večji dogodek je bil vdor konjenikov države Yamato na ozemlje današnje Koreje, kjer so vzpostavili protektorat Mimana. V 5. stoletju so se lotili zelo težke naloge prilagoditve kitajske pisave povsem drugačnemu japonskemu jeziku.

(Pareti 1972: 10; Henshall 1999: 11-19)

Eden najpomembnejših dogodkov tistega časa je prihod budizma na Japonsko. Avtorji se strinjajo, da se budizem na Japonskem začne, ko je kralj države Paekche poslal pozlačen bronasti kip Bude na Japonsko, niso si pa enotni, kdaj naj bi se to zgodilo. Pareti (1972: 10) trdi, da se je omenjeni dogodek zgodil leta 538, medtem ko v knjigi Velike kulture sveta (1999: 317) zasledimo letnico 552. Mnoge rodbine so občutile uvedbo budizma kot sramotenje starih šintoističnih kamijev. Dokaz za to naj bi bil sočasni izbruh kuge. Vse to je privedlo do neusmiljenega boja med različnimi rodovi. Boji so se končali leta 592, ko je vladar dobil uradni naziv »nebeški cesar« in je budizem postal državna religija. (Velike kulture sveta 1999: 317, 318). Ta dogodek velja za rojstvo japonskega imperija. Povsem drug vidik poda Henshall (1999: 13), ki trdi, da je za uvedbo budizma na Japonskem zaslužna predvsem takratna elita, ki je v uvedbi državne religije videla sredstvo za nadzor svojih ljudi in njihove ideologije ter podlago za sprejemanje cesarske avtoritete.

3.1.4. Obdobje Nare (Nara)

Obdobje je trajalo od leta 710, ko je Nara postala prestolnica Yamatovih, pa vse do leta 794. Budizem je v tem času postal najmočnejša vera na Japonskem, ki je popularnost dosegla z integracijo šintoističnih elementov. Budistična duhovščina si je začela deliti privilegije s plemstvom. Zaradi upada fiskalnih dohodkov je vlada razdeljevala nova zemljišča. Duhovniki in drugi, ki so bili oproščeni davkov, so smeli izterjevati dajatve od kmetov zakupnikov, kar je pripeljalo do formiranja velikih posestev. Izkoriščanje teh pravic je naposled vodilo v fevdalizem.

(Wiet, Elisseeff, Wolff in Naudou 1975: 105, 106)

Za to obdobje je značilno zgledovanje po sosednji Kitajski, zato je tudi gradnja glavnega mesta Nare precej podobna kitajskemu glavnemu mestu. Mestne ceste so bile v vzorcu šahovnice. Ob njih so se vrstili templji in palače, ki so v bogastvu in razkošju tekmovali s kitajskimi. Prednost je imela eleganca, kar je bilo nasprotje majhnim kmečkim vasicam, ki so se le malo razlikovale od tistih iz železne dobe. Centralizacija države je pripomogla k povečanju proizvodnje in vedno večji diferenciaciji dejavnosti. Gojenje sviloprejk, zlatarska umetnost in proizvodnja lakastih izdelkov so umetnostne obrti, ki so prišle s Kitajske. Po kitajskem vzoru so se pojavili prvi kovanci, katerih vrednost je določala država.

(Velike kulture sveta 1999: 326-344)

3.2. Zgodovina samurajev

3.2.1. Heiansko obdobje (*Heian*)

Ker je bil cesar Kammu nezadovoljen z življenjem v Nari, kjer so imele religiozne institucije vedno večji vpliv, se je odločil, da spet prestavi prestolnico. Nova prestolnica je bila zgrajena leta 794 v Heianu, današnjem Kyōtu. Vse do leta 1185, dokler je trajalo heiansko obdobje, se je na račun cesarjeve oblasti povečeval vpliv velikih veleposestnikov. To se je zgodilo po uvedbi agresivnejše davčne politike dvora, ki je povzročila izbruh nemirov med pobiralci davkov in obdavčenimi. Da bi preprečili najhujše, je dvor dovolil guvernerjem provinc in aristokratom oblikovanje lastnih enot za zaščito. Tako sta nastali dve vrsti policijskih enot. Sčasoma so zaradi majhnosti in neučinkovitosti guvernerskih enot prevladale aristokratske. Že leta 935 je Masakado iz družine Taira pokazal moč novega sloja aristokratskih družin, ko je začel odprti boj s cesarjem. Po petih letih je bil upor zadušen, Masakado pa ubit. Z naraščajočim vplivom družin so se začeli konflikti med družinami. Najmočnejši med njimi sta bili družini Minamoto in Taira, ki sta imeli cesarsko poreklo. Leta 1050 sta ti dve družini predstavljali začetek sloja samurajev. Od takrat se poleg besede *bushi* (bojovník) uporablja tudi beseda samuraj.

(Farris 1999: 56-60; Storry 1987: 19-22)

Obe družini sta bili tako močni, da sta se lahko vmešavali v cesarske zadeve družine Fujiwara, kar je pripeljalo do padca centralne oblasti. Za oblast sta se leta 1156 spopadla Kiyomori Taira in Tameyoshi Minamoto. Zmago si je priborila družina Taira, kar je Kiyomoriju omogočilo nastanitev na dvoru Fujiwara, kjer se je utrdil na zelo močni poziciji. Vendar pa tudi njegovo zavezništvo ni bilo enotno, saj je bil v njegovih vrstah Tameyoshijev sin Yoshitomo Minamoto, ki je zaradi premajhne nagrade v Kiyomorijevi odsotnosti izvedel državni udar. Udar je bil v enem mesecu zadušen, voditelj pa ubit na begu. Yoshitomo je imel šest otrok, ki bi po ustaljeni praksi morali biti usmrčeni skupaj z njim. Vendar je imel Kiyomori šibko točko. Tokiwa, priležnica umorjenega sovražnika ter mati treh njegovih otrok, je v zameno za življenje vseh šestih Yoshitomovih otrok pristala, da postane Kiyomorijeva konkubina. Za japonsko zgodovino je bolj pomembno, da sta preživela sinova Yoritomo in Yoshitsune Minamoto uničila družino Taira in začela novo obdobje. To se je zgodilo leta 1185 v pomorski bitki pri Dannouri, kjer je Yoshitsune porazil zadnjega potomca

družine Taira Tomomoriya. Vojna med obema družinama je bolj znana kot gempejska vojna. Po tej vojni so imeli zmagovalci naslednjih vojn dodaten izgovor za poboj celotne družine premaganega nasprotnika. Od takrat se v različnih japonskih igrah za ločevanje nasprotnih strani uporabljata rdeča in bela barva, ki sta bili barvi Tairovih in Minamotovih zastav.

(Henshall 1999: 24-30; Storry 1987: 22-38)

3.2.2. Kamakursko obdobje (*Kamakura*)

Leta 1185 je bil Yoritomo Minamoto najvplivnejša osebnost na Japonskem. Legitimnost svoje moči je dokazoval z leta 1192 pridobljenim naslovom *sei-i-tai-shōgun* (šogun), kar pomeni vrhovni vojskovodja pri pokoritvi barbarov. Drugo ime za Yoritomovo vojno vlado je *bakufu*, kar pomeni glavni štab. V tem času se je dokončno izoblikoval fevdalni sistem, ki je bil z nekaterimi posebnostmi zelo podoben evropskemu. Ena od teh je prav gotovo odnos med veleposestnikom in vazalom, ki je bil na Japonskem mnogo bolj oseben in spoštljiv. Kljub svoji moči je bil Yoritomo zelo sumničav do svojih podanikov. Ena prvih njegovih žrtev je bil njegov polbrat Yoshitsune. Ko so Yoshitsuneja obkolili morilci, je edini izhod našel v smrti. Pred svojo smrtjo je ubil še ženo in otroke. S svojim tragičnim življenjem je postal eden največjih japonskih junakov in je bil mnogokrat upodobljen v raznih umetniških delih, s čimer si je pridobil nesmrtnost. Kljub naporom, da bi odstranil vse svoje sovražnike, je Yoritomo umrl v zelo sumljivih okoliščinah. Imel je dva sinova, Yoriia in Sanetoma, ki pa nista imela očetove moči in karizme, zato sta zelo hitro podlegla morilcem iz svoje družine. Ironija je, da je za mnogimi spletkami stala ravno njuna mati Hōjō Masako, ki se je v zgodovino zapisala kot šogun-redovnica. V tem obdobju je prišlo do dveh velikih mongolskih invazij na Japonsko. Mongolski invaziji sta šogunat finančno izčrpali, tako da ni bil sposoben plačati kompenzacij za državno obrambo družinam, ki so zaradi tega postale zelo nezadovoljne. Go-Daigo je v letih 1324 in 1331 poskušal uničiti kamakurski šogunat, vendar mu je to uspelo šele leta 1333 s pomočjo Ashikaga Takaujija, ki je prestopil na njegovo stran.

(Henshall 1999: 30-36)

3.2.2.1. Invaziji Mongolov na Japonsko leta 1274 in leta 1281

Nedvomno največja dogodka tistega časa sta invaziji Mongolov na Japonsko. Mongolski vladar Kublai Khan, vnuk slavnega Džingis Khana, je leta 1268 na Japonsko poslal ambasadorja vročit pismo, v katerem je pisalo, da se mora Japonska v zameno za mir podrediti in plačevati davek Mongolom. Dvor in šogun sta zahtevo zavrnila, zato je mongolski vladar ukazal korejskemu kralju, naj zbere veliko vojsko in zgradi veliko ladij. Zaradi šibkosti Koreje je bila invazija prestavljena na leto 1274. Glavnino mongolske vojske je sestavljalo 15.000 mongolskih in kitajskih mož, ki so imeli podporo 8000 zelo slabo oboroženih in izurjenih Korejcev. Pomorsko floto je sestavljalo okrog 300 velikih in več sto manjših ladij, upravljalo pa jih je 7000 korejskih in kitajskih mornarjev. Invazija se je začela na otokih Tsushima in Iki (glej skico 1), ki so ju zelo hitro osvojili, saj na obeh otokih ni bilo večjih japonskih enot. Od tam se je flota usmerila proti obali otoka Kyūshū. 19. novembra se je invazijska flota izkrcala pri Imazu in izvedla napad na mesto Hakata. Mestu je prihitela na pomoč celotna obramba Kyūshūja. Razvila se je ogorčena bitka, v kateri sta se pomerili dve zelo različni vojski. Zelo izkušena in izurjena mongolska vojska se je bojevala v strnjenih vrstah, medtem ko so se Japonci bojevali kot posamezniki z nasprotniki s podobnim družbenim statusom in so bili brez izkušenj v tako velikih spopadih, saj je od zadnje velike bitke minilo kar 50 let. Poleg tega so Mongoli imeli prednost v orožju, saj je bilo njihovo orožje bolj učinkovito pri večjem dosegu, uporabljali pa so tudi naprave za izstreljevanje težkih izstrelkov in vnetljivega materiala. Bitka je trajala cel dan. Japonci so zdržali tako dolgo le zaradi svoje gorečnosti. Ponoči so se nato umaknili nekaj kilometrov v notranjost dežele za trdnjavske okope mesta Mizuki. To noč se je vreme močno poslabšalo, saj se je razdivjal močan vihar. Korejski pomorščaki, ki so poznali tamkajšnje vreme, so pritisnili na mongolske generale, naj se umaknejo, saj bodo v nasprotnem primeru ostali brez oskrbe in kritja. Ladjevje bi bilo uničeno, hkrati pa ne bi imeli nobene možnosti za umik. V takšnem vremenu je obstajala tudi možnost japonskega protinapada, ki bi samurajem omogočil, da bi nasprotniku vsilili svoj način vojskovanja mož na moža, v katerem so bili najuspešnejši. To možnost so mongolski generali predvideli in ukazali umik, čeprav ni znano, ali so Japonci ta protinapad sploh načrtovali. Korejski zapisi trdijo, da je bilo izgubljenih okrog 200 plovil in da je umrlo 13.000 mož, večina zaradi utopitve. Invazija je propadla in mongolska vojska se je v Korejo vrnila popolnoma uničena.

(Sansom 1978a: 438-444)

Skica 1: Smer in bojišča mongolske invazije



[http://www.emory.edu/COLLEGE/CULPEPER/RAVINA/PROJECT/Maps/Mongols/Mongol invasion1.gif](http://www.emory.edu/COLLEGE/CULPEPER/RAVINA/PROJECT/Maps/Mongols/Mongol%20invasion1.gif) (26.12.2003)

Poraz svoje vojske je Kublai Khan opravičeval z vremenom. Temu njegovi generali iz lastnih interesov niso nasprotovali. Kmalu po porazu je začel Kublai Khan načrtovati novo invazijo. Še pred tem je poslal na Japonsko novo diplomatsko misijo z ukazom, naj se mu pride japonski cesar poklonit na njegov dvor v Peking. Japonski dvor je seveda tak ukaz zavrnil in začel pospešene priprave na morebitni nov napad. Te priprave so vključevale utrjevanje in krepitev obrambnih točk na zahodni japonski obali. Del priprav je bilo tudi sklepanje zavezništev in miru med posameznimi družinami, ki so si bile prej sovražnice. Tako se je Japonska združila proti zunanjemu sovražniku. Vendar ni ostalo samo pri pripravah na obrambo, ampak so začeli razmišljati tudi o ofenzivni akciji zoper Mongole, ki pa je propadla zaradi nezmožnosti hkratnega financiranja defenzivne in ofenzivne strategije. Namesto tega so začeli graditi velik obrambni zid vzdolž hakozaške obale ter manjše okretne ladje, ki naj bi uničevale invazijsko ladjevje. Zid je bil dokončan, saj se je invazija zavlekla v leto 1281.

(Sansom 1978a: 444-448)

Kublai Khan je dal ukaz za napad na četrti dan novega leta 1281. Takrat je njegova vojska štela 4400 ladij in 140.000 vojakov. Od tega je bilo 40.000 Mongolov, Korejcev in severnih Kitajcev, 100.000 mož pa je tvorila vojska premaganega južnokitajskega vladarja Sunga. Napad se je spet začel na otoku Tsushima, kjer so mongolski generali preizkušali pripravljenost japonske obrambe. Otok je bil na bitko pripravljen mnogo bolj kot leta 1274, zato je bil napad odbit. Korejska flota se je zato obrnila proti otoku Iki in ga osvojila. Od tam so napad usmerili na obalo Chikuzen, kitajska flota pa se je izkrcala pri mestu Hirado in ga osvojila. Drugje so imeli Japonci več sreče in so s svojo hrabro obrambo zadržali napad in prešli celo v protinapad in tako ohranjali pritisk na sovražnika. Posebej dobro so se obnesle majhne okretne ladje pri rtu Shiga, ki so z lahkoto potapljale velike in težke nasprotnikove ladje. O sami bitki ni veliko znanega, ve pa se, da je obramba sicer bila nekajkrat prebita, vendar so jo Japonci zelo hitro popravili. Napadalci torej nikoli niso dobili premoči na bojišču. Temu sta botrovali slaba morala Kitajcev in fanatična volja Japoncev. Nato je 15. in 16. avgusta prišel še velik tajfun, ki je popolnoma razbil invazijsko floto. Potopil je tretjino korejske flote, ki je poznala tamkajšnje vreme, in več kot polovico kitajske flote, za katero točne številke niso znane. Kitajski vojaki so se poskušali pred vremenom rešiti z osvojitvijo otoka Takashima. Otok so sicer zavzeli, vendar so bile enote brez vsake pomoči obsojene na poraz. Veliko vojakov je bilo ubitih med japonskim protinapadom, mnogo pa jih je bilo tudi zajetih. Japonska zmaga je bila popolna, saj je bila mongolska nevarnost za vedno zavrnjena. Tajfun, ki je dvakrat rešil Japonsko, je dobil ime *Kamikaze* oziroma Božanski veter. Mongolski vladar je sicer načrtoval še tretjo odpravo na Japonsko, vendar so temu njegovi vojaki nasprotovali, zato je odprava propadla. Sedaj se je lahko Japonska posvetila notranjim problemom, ki so se v tem času nakopičili.

(Sansom 1978a: 448-450)

3.2.3. *Muromačijsko obdobje (Muromachi)*

Leta 1333 so se Go-Daigo, Ashikaga Takauji in Nitta Yoshisada vrnili v Kyōto. Go-Daigo je upal, da mu bo uspelo znova vzpostaviti direktno cesarsko oblast, vendar se je temu odločno uprl Ashikaga, ki je zase zahteval naslov šogun. Temu se je Go-Daigo uprl in poslal Nitto, da ga pokori, vendar se je vojna sreča obrnila proti njemu. Ashikaga je Nitto premagal in ga leta 1338 ubil. Po porazu je Go-Daigo zbežal iz Kyōta v Yoshino, kjer je postavil dvor v izgnanstvu. Začela se je doba dveh dvorov, ki je trajala do leta 1392, ko je Takaujijev vnuk

Yoshimitsu obljubil združitev obeh dvorov. Do združitve ni prišlo, saj Yoshimitsu ni držal obljube in je dvor v Yoshinu uničil. Obdobje je dobilo ime po delu mesta Kyōto - Muromachi, kjer se je nahajal dvor. Napaka nove državne uprave je bila, da je uporabljala že obstoječe državne strukture, ki so temeljile na osebni karizmi, katere Ashikaga Takauji in njegovi nasledniki niso imeli. Tudi njihova moč je bila manjša kot pri predhodnikih, saj so bile nekatere družine močnejše od njih in so posedovale več zemlje. Po Yoshimitsovi smrti, ki je veljal za najmočnejšega šoguna tistega časa, je dvoru uspevalo omejevati oblast šogunov, čemur so pripomogle tudi ostale močnejše fevdalne družine. Te družine so z nabiranjem moči postale predhodnice poznejših fevdalnih gospodov, imenovanih *daimyō*. Leta 1467 se je začela državljanska vojna, ki je trajala do leta 1477. V državljanski vojni nesoglasja niso bila razrešena, zato je kmalu prišlo do novih vojn, ki so trajale še naslednjih 100 let. Obdobje je znano kot sengoku oziroma obdobje vojskujočih se dežel. Prelomnica tistega časa je prihod prvega zahodnjaka na Japonsko. To se je zgodilo leta 1543, ko je neka kitajska ladja s tremi Portugalci na krovu po nesreči zašla s poti in priplula na Japonsko. Bili so trgovci, ki so s sabo prinesli Božjo besedo in ognjeno orožje.

(Henshall 1999: 36-40)

3.2.4. Obdobje Momoyama

Novo obdobje se je začelo leta 1568. Zaznamovale so ga tri velike osebnosti: Oda Nobunaga (1534-82), Toyotomi Hideyoshi (1536-98) in Ieyasu Tokugawa (1542-1616). Z njimi je povezan tudi znan japonski pregovor, ki dobro opisuje njihove lastnosti: »Če ptica ne bi pela, bi jo Nobunaga ubil, Hideyoshi bi jo prepričal k petju in Tokugawa bi počakal, da bi sama začela peti.« Nobunaga je bil *daimyō* iz province Owari in je bil zelo zvit taktik, kar mu je omogočilo, da je v vrsti bitk premagal rivalske *daimye*. Po izgonu šoguna Yoshiakija iz Kyōta je leta 1588 prevzel njegov naslov. V zgodovino se je zapisal kot neizmerno brutalen vojskovodja. Večino svojih sorodnikov, vključno s svojim mlajšim bratom, je dal pobiti. Premagane sovražnike in civiliste, ki so se ujeli v masaker, je dal žive sežgati. Posebno rad je pobijal budistične menihe. Ker so po njegovem mnenju predstavljali posebno nevarnost, jih je hotel uničiti. Pri svojem uničevanju takorekoč ni izbiral sredstev. Velja za enega prvih vojskovodij na Japonskem, ki je množično in učinkovito uporabljal ognjeno orožje. Zemljo poraženih nasprotnikov je ponavadi razdelil med svoje vazale. Začel je tudi dve veliki reformi. Prva je bila kmetijska reforma, s katero je po Taikovem vzoru izpred tisoč let začel

popisovati in nadzorovati svojo zemljo. Druga reforma se je nanašala na zaplembo orožja kmetom. Reform ni izpeljal do konca, saj ga je prehitela smrt. Ironično je, da je kot največji požigalec templjev zgorel v templju Hannōji, potem ko se je eden od njegovih častnikov obrnil proti njemu.

(Henshall 1999: 40-42)

Druga velika osebnost je bil Hideyoshi, ki je najprej maščeval smrt svojega fevdalnega gospoda Nobunage, nato pa se je obrnil proti njegovim potomcem in jih dal pobiti. Njegova moč se je širila s sklepanjem zavezništev in z zmagovanjem v vojnah. Priboril si je naslov regent Japonske, saj zaradi svojega neplemenitega porekla ni mogel postati šogun. Nadaljeval je reforme, ki jih je začel že njegov predhodnik. Redistribuiral je zemljo, tako da je med sabo in manj zvestimi vazali vedno imel zveste vazale. Skrbel pa je tudi, da nezanesljivi vazali nikoli niso mejili drug na drugega, kar jim je onemogočilo povezovanje v primeru upora. Drug način samozaščite je bila praksa, da so žene in otroci daimyōv kot talci stanovali v njegovem poveljstvu v Momoyami. Nadaljeval je tudi reformo odvzema orožja kmetom, ki jo je začel Nobunaga. S to reformo so bili kmetje dokončno vezani na svojo zemljo, hkrati pa je bil onemogočen prehod med družbenimi sloji. Z ukrepi mu je uspelo pod svojo oblastjo združiti celo Japonsko. Njegovi apetiti pa s tem niso bili potešeni, zato je k svojim naslovom hotel dodati še naslov kitajski cesar. Tako se je 1592 začela invazija na Korejo. Hideyoshi je pred svojo smrtjo ustanovil Svet petih velikih daimyōv, katerih naloga je bila ohranjati na oblasti njegove potomce. Med njimi je bil tudi Tokugawa, ki je postal Hideyoshijev vazal, potem ko je tega neuspešno izzval. Hideyoshi in Tokugawa sta se skupaj bojevala v več vojnah, vendar mu Hideyoshi nikoli ni povsem zaupal, zato ga je leta 1590 z njegovega tradicionalnega področja premestil na bolj oddaljeno območje Kantō. Pri tem je spregledal, da je bilo njegovo novo posestvo večje od prejšnjega in da je bilo celo največje na Japonskem. Posestvo je imelo strateško lego, kar je Tokugawi omogočilo, da je svoj vpliv še razširil. Tako ga je moralo leta 1598 osemindeset daimyōv priznavati za svojega zemljiškega gospoda. Ravno Tokugawa je prelomil obljubo, dano ob Hideyoshijevi smrtni postelji, da bo skupaj z drugimi štirimi daimyi varoval njegove dediče.

(Henshall 1999: 42-47)

3.2.4.1. Invaziji samurajev na Korejo 1592-98

V Koreji in na Kitajskem so vedeli za Hideyoshijeve osvajalske namene, zato so se tam kmalu začeli pojavljati načrti za obrambo dežele, vendar jih večina ni bila nikoli realiziranih. Najbolj drzna je bila zamisel preemtivnega napada na Japonsko. Vse načrte so oteževale še kaotične razmere v korejski vojaški miselnosti, ki je hkrati razvijala dva načina poveljevanja: centraliziranega in decentraliziranega. Oba načina sta se izkazala za neučinkovita še pred samo invazijo.

(Turnbull 2002: 8-18)

Do aprila leta 1592, ko je bil izdan Hideyoshijev ukaz za zavzetje Koreje in nato Kitajske, je bilo po arhivskih zapisih družine Mōri (glej tabelo 1) zbranih 173.600 mož, razdeljenih v 10 divizij. Ti bi morali zavzeti Korejo, ki je bila odskočna deska za Kitajsko. Obstajala je še rezerva na otokih Tsushima in Iki ter v Nagoyi. Celotna vojska je tako štela približno 225.000 mož in približno 9000 mornarjev. Prvi je pred korejsko obalo priplul Konishi. S 700 plovili in z 18.000 možmi se je 23. maja oziroma na 12. dan (v nadaljevanju 12 d) 4. lunarnega meseca (v nadaljevanju 4 m) po Bunroku I leta 1592 zasedel pred pristaniščem Pusan.

(Sansom 1978b: 352-355)

Tabela 1: Bojna razporeditev pri prvi invaziji na Korejo

Divizija	Poveljnik	Mož	Divizija	Poveljnik	Mož
1. divizija	Konishi Yukinaga	18.500	6. divizija	Kobayakawa Takakage	15.700
2. divizija	Katō Katō	22.800	7. divizija	Mōri Terumoto	30.000
3. divizija	Kuroda Nagamasa	11.000	8. divizija	Ukita Hideie	10.000
4. divizija	Mōri Yoshinari	17.000	9. divizija	Hashiba Hidekatsu	11.500
5. divizija	Fukushima Masanori	25.100	10. divizija	Miyabe Nagahiro	12.000

Vir: prirejeno po Turnbull (2002: 240)

Povsem drugo sliko o številkah predstavi Turnbull v svojem delu *Samurai Invasion* (2002: 43-45), kjer se sklicuje na zapise družine Gotō oziroma daimya Sumiharu Gota, ki navaja, da je z dohodkom 140.000 kokujev zbral 705 mož (glej tabelo 2), od katerih je bila večina nebojnikov, namenjenih podpornim funkcijam.

Tabela 2: Enota, ki jo je oskrboval Gotō Sumiharo leta 1592

<i>TIP ENOTE</i>	<i>MOŽ</i>	<i>KONJ</i>
Borbene enote		
Samuraj-taisho (general)	1	1
Bugyō (komisarji) za vojsko, zaloge, zastave, loke in sulice	5	5
Glasniki	3	3
Inšpektorji	2	2
Samuraji konjeniki	11	11
Samuraji pešaki	40	
Spremljevalci samurajev	38	
Ashigaru	120	
<i>Skupaj borbene enote</i>	<i>220</i>	<i>22</i>
Podporne funkcije		
Duhovniki, zdravniki in sekretarji	5	5
Delavci	280	
Mornarji	200	
<i>Skupaj podporne funkcije</i>	<i>485</i>	<i>5</i>
SKUPAJ	705	27

Vir: Turnbull (2002: 44)

Iz tabele je razvidno, da je le 31,2 % vsega moštva imelo bojne naloge, kar pomeni, da je od celotne vojske, ki je po prejšnjih podatkih štela 225.000 mož, bilo le približno 70.500 bojevnikov, ostali pa so opravljali podporne naloge. Vsak daimyō je poskrbel za rekrutacijo vojakov in njihov transport do Koreje, 9000 prej omenjenih mornarjev pa je bilo dodeljenih na bojne ladje, katerih naloga je bila ščititi transportne ladje daimyōv. Zanimivo je tudi, da so samuraji glede na borbeni del vojske tvorili le 45,5 % (32.100 mož v celotni vojski), konjeniki pa 5 % (3.500 konjenikov v celotni vojski), saj je potrebno odšteti zdravnike, duhovnike, sekretarje, komisarje, glasnike, inšpektorje in generala, ki v sami bitki niso sodelovali.

Ker je bil Sō Yoshitomo iz prve divizije največji poznavalec Koreje in njenih ljudi, se je izkrcal in zaprosil za varen prehod čez Korejo, saj je njihov cilj bila Kitajska. Z negativnim odgovorom se je vrnil na svojo ladjo in počakal, da so ob jutranji zarji naslednjega dne napadli Pusan. Pusan s svojo naravno lego predstavlja portal v južno Korejo. Napad je predstavljal za samuraje posebnost, saj je bil grad drugačen od japonskih. Sam grad je namreč

predstavljal del mestnega obzidja, za katerim je bilo v nasprotju z japonskimi mnogo civilistov. Napad na pristaniško trdnjavo je vodil Konishi, sočasno pa je Sō Yoshitomo napadal glavno mestno obzidje. Obramba pod vodstvom Chōng Pala, generala v črnem, se je zelo hrabro borila, dokler jim ni zmanjkalo puščic. Dokončni zlom je obramba doživela, ko so videli, da je njihov general ustreljen. Japonci se niso zadovoljili samo z zavzetjem mesta in gradu, ampak so pobili tudi civiliste. Vsem so nato odsekali glave.

(Turnbull 2002: 18-51)

Po zavzetju Pusana se je vojska tam odpočila in se odpravila proti gorskemu gradu Tongnae, ki je ležal na glavni poti proti Kitajski. Konishijeva prva divizija je napad začela ob osmi uri zjutraj, samo obleganje pa je trajalo borih dvanajst ur. Konishi je v tem času dobil ukaz, naj počaka v Pusanu, da prispe Katōva druga divizija, vendar pa zaradi rivalstva, ki je vladalo med njima, ukaza ni ubogal. Tako je Konishi v stilu stare samurajske tradicije biti prvi v bitki napredoval proti notranjosti dežele. Njegovi naslednji žrtvi sta bila gradova Yangsanu in Miryang. Od začetka invazije je minilo 11 dni, ko sta v Korejo pripluli druga in tretja divizija, ki sta Konishiju krili boke.

(Turnbull 2002: 51-56)

Druga divizija se je izkrcala pri Pusanu, zavila proti vzhodni obali in že naslednji dan zavzela zapuščeni T'ongdo, katerega posadka je zbežala v Kyōngju. Tam je druga divizija prvič okusila boj, zavzela mesto in se usmerila proti mestu Andong, kar jim je omogočilo, da so se svojemu primarnemu cilju napada, trdnjavi Ch'ungju, približali z vzhoda.

(Turnbull 2002: 55, 56)

Tretja divizija pod Kurodovim vodstvom se ni izkrcala v Pusanu ampak v bližini gradu Kimhae. Grad je bil obdan z visokim obzidjem, zato je Kuroda ukazal svojim možem, naj požanjejo bližnja polja, pridelek zvežejo v butare in v kritju ognja iz arkebut butare nakopičijo ob grajskem obzidju. To jim je omogočilo, da so prišli čez obzidje, zavzeli grad in odsekali tisoč glav. V naslednjih dneh je sledilo zavzetje mest Unsan, Ch'angnyōng, Hyōnp'ung in Sōngju.

(Turnbull 2002: 56, 57)

Po prvih porazih je bil na čelo korejske obrambe postavljen ugleden Yi Il, ki je zbral tisoč mož in pripravil odločnejšo obrambo pri utrdbi Sangju. Glede na številčno razmerje je bila

bitka že vnaprej odločena. Po porazu je Yi Il pobegnil. Pri prelazu Choryōng je srečal korejsko vojsko osem tisoč mož pod poveljstvom Sin Ripa. Na vhodu v prelaz na vrhu planote sicer leži velik grad Ch'ongju, ki je strateška točka na poti v Seul, vendar je Yi Il na svojo grozo ugotovil, da se je Sin Rip ustrašil, zapustil grad ter pripravil obrambo na vznožju hriba T'angumdae nekaj kilometrov severneje od gradu. Hrib je obdan z reko Talchi'on, ki se izliva v reko Han. Skupaj tvorita obrnjeno črko Y. Z izbiro te lokacije je Sin Rip vzel vojski vsakršno možnost umika. Yi Ilovi strahovi so se uresničili. Konishijeva vojska, razdeljena na več delov, je napad začela na obeh krilih z uničujočimi salvami iz arkebuz. Sočasno je glavnina napredovala proti hribu. Kljub dvem hrabrim konjeniškim napadom korejskega generala Sin Ripa so bili potisnjeni v reko, kjer se jih je mnogo utopilo. Po koncu bitke so Japonci našli tri tisoč odsekanih glav. (Turnbull 2002: 59-63)

Po osvojitvi gradu Ch'ongju se je začela tekma za osvojitev Seula. V to tekmo se je medtem vključila tudi tretja divizija, ki je v tem času osvojila prelaz Ch'up'ungnyōng in mesti Yōngdong in Ch'ōngju. Na podlagi teh informacij se je Katō odločil, da bo šel po najkrajši poti čez reko Han proti Seulu, vendar ni mogel najti čolnov za prevoz vojske čez reko. Več sreče je imel Konishi, ki je reko prečkal ter prišel pred Seul na 1 d 5 m. Seul je bil zapuščen in uničen, ker so prebivalci in oblasti vse, kar bi sovražnik lahko uporabil, uničili ali odnesli s sabo. Kralj Sōnjo je s spremstvom zbežal dan prej. V naslednjih dneh sta v mesto prišli tudi tretja in četrta divizija, peta, šesta, sedma in osma divizija pa so prispele v Pusan. Sledila je popolnoma nova faza invazije na Korejo in Kitajsko.

(Turnbull 2002: 63-65)

Po osvojitvi Seula so poveljniki ostali brez načrta za napredovanje, zato je bila edina logična poteza zasledovanje kralja Sōnja. Katō mu je sledil do reke Imjin. Na nasprotnem bregu se je zbrala vojska 12.000 mož pod poveljstvom generala Kima. Korejci so na svojo stran potegnili vse čolne, zato je bil Katō povsem nemočen. Ker mu ni preostalo drugega, je glavnino svojih sil umaknil za obzidje gradu P'aju na zasluženi počitek. To so si korejski vročekrvneži razlagali kot umik. Korejci so prečkali reko in napadli ostanek Katōvih enot. Katō je hitro zvedel za akcijo in se je z glavnino vrnil na bojišče, kjer se je ponovila zgodovina generala Sin Ripa, ko so se korejski vojaki znašli med reko in mnogo močnejšim sovražnikom. Preživeli korejski vojaki so s svojimi poveljniki zbežali v Kaesōng. Tam so med branilce razširili paniko, ki so jo Japonci izkoristili in z lahkoto zavzeli mesto.

(Turnbull 2002: 66-69)

V tem času je z novimi načrti za osvajanje prišel Hideyoshijev posinovljenec Ukita Hideie, poveljnik osme invazijske divizije. Prvi korak v njegovem načrtu je bila pokoritev vseh osmih provinc, zato je vsaka divizija dobila svojo provinco. Okrepljeni so bili z deveto divizijo z otoka Iki in deseto divizijo iz Nagoye. Novi načrt se je začel izvajati s Konishijevim napredovanjem proti P'yōngyangu. Na poti do P'yōngyanga so zavzeli mesta Pyongsan, Sōhūng, P'ungsan, Hwangju in Chunghwa, zataknilo pa se je na reki Taedong tik pred P'yōngyangom. Tam je potekala večja bitka med Sō Yoshitomom in 10.000 korejskimi možmi, ki so bili utrjeni v največjem korejskem gradu. Korejski generali so se počutili tako močne, da so ponoči napadli Sō Yoshitomov tabor. V napadu je bilo ubitih nekaj sto Japoncev, vendar sta Sō Yoshitomu prihitela na pomoč Konishi in Kuroda. Skupaj so z lahkoto premagali sovražnika. Korejci so z begom čez reko pokazali nasprotnikom, kje so prehodi čez reko. Mesto so zapustili, tako da je bilo samurajem potrebno le vkorakati. P'yōngyang je bil zadnja ovira pred kitajsko mejo.

(Turnbull 2002: 69-75)

Čeprav je Konishiju pripadla čast, da osvoji vsa strateška mesta vključno s P'yōngyangom, je njegov rival dosegel drugačen uspeh. Katu je krila hrbet Mōrijeva četrta divizija, zato je lahko napadel provinco Hangyōng na severovzhodu Koreje. Med njegovim maršom po provinci ga je na ravnici Sōngjina presenetila korejska konjenica, vendar so ga za las uspeli rešiti ashigaru z arkebuzami. Korejski general je načrtoval nov napad, vendar ga je Katō prehitel, saj ga je ponoči obkolil in uničil. Pobegli general je nato povzročil takšen preplah, da branilci mest Kilchu in M'yōngch'ōn niso bili sposobni nuditi pravega odpora, sam Kyōngsōng pa so celo zapustili. Od tam se je Katō odpravil na poskusno akcijo vpada na Kitajsko, katere namen je bil preizkusiti kitajsko obrambo in njihov pogum. Bil je prvi in edini japonski general, ki je prišel na Kitajsko. Prva njegova žrtev na Kitajskem je bil grad Orangaijev (Barbarov), ki je hitro padel. Naslednje jutro je sledil močan protinapad deset tisoč mož. Razvila se je srdita bitka, kjer so našteali osem tisoč odsekanih glav. Na vsakega padlega Japonca je bilo ubitih dvajset do trideset barbarov. Nasprotnik se je bil prisiljen umakniti, zato se je Katō zadovoljen vrnil v Korejo, kjer je spočil svojo vojsko.

(Turnbull 2002: 75-81)

Povsem drugačna slika je bila na morju, kar je zasluga admirala Yi Sun-sina. Na morju sta se spopadli popolnoma drugačni mornarici. Hideyoshi je mornarico popolnoma zanemarjal in ji je namenjal stransko vlogo v invaziji. Njegove ladje so bile velike in na izpostavljenih mestih

okrepljene s kovinskimi ploščami. Pomorsko taktiko so prevzeli iz kopenske, kjer so imele odločilno vlogo arkebuze, s katerimi naj bi s krova postrelili večino nasprotnikov in jo z bojem mož na moža osvojili. Korejska mornarica je imela manjše ladje p'anoksön, ki so imele enostavno in trdno konstrukcijo. Ladja je imela dodatno palubo, da so bili veslači ločeni od mornarjev, ki so se borili. Osnovna oborožitev p'anoksöna so bili težki topovi z velikim dosegom in v skladu s tem je bila taktika streljanje s topovi na razdalji, s čimer so nasprotniku onemogočili, da bi se približal in izkrcal na ladjo. Na osnovi teh ladij je Yi Sun-sin skonstruiral tako imenovano »želvjo« ladjo, ki je dobila ime po obliki, ki je spominjala na želvo. Posebnost te ladje so bile konice, ki so molele iz zgornje palube, kar je nasprotniku onemogočalo, da bi nanjo skočil.

(Turnbull 2002: 82-90, 243)

Prva bitka se je odvijala pri mestu Okp'o in je prva od petih zmag, ki jih je izbojeval slavni admiral. Sledila je bitka pri mestu Sach'ön, v kateri so Korejci prvič uporabili želvjo ladjo. Ladja se je naslednjič izkazala v bitkah pri Tangp'oju in Tanghangp'oju. Odločilna bitka se je odvijala pri mestu Hansando, kjer je korejski admiral postavil zasedo japonski floti 73 ladij. V tej bitki naj bi sodelovale že tri želvje ladje. Korejci so potopili večino japonskih ladij, nekaj pa so jih namerno pustili, da so se lahko Japonci umaknili. Tako so preprečili znašanje brodolomcev nad civilnim prebivalstvom.

(Turnbull 2002: 90-107)

Zmage admirala Yi Sun-sina so napovedale novo obdobje v tej krvavi vojni. Začelo se je obdobje, v katerem so korejsko usodo v svoje roke prevzeli prostovoljci. Med prostovoljci so bili patriotsko razpoloženi veleposestniki in menihi bojevniki, ki jih je razjezilo japonsko uničevanje samostanov. Te enote so bile ponavadi okrepljene še z vojaki iz razbite regularne vojske. Prve manjše uspehe so prostovoljci začeli dosegati kaj kmalu. Šeštevek teh majhnih porazov in poraz japonske mornarice je resno ogrožal invazijo. Kljub okrepitvam, ki so prihajale v boj, se je vojna sreča obrnila proti japonski vojski, saj so v Korejo prišli kitajski vojaki. Prva žrtev združene vojske je bil Konishi, ki je moral z velikimi izgubami zapustiti P'yöngyang. Sledil mu je Katō, ki je imel sedaj nezaščitene boke in se je moral umikati proti Seulu. Od celotne japonske invazijske vojske, ki je štela okrog 150.000 mož, je preživelo le 53.000 mož. Poleg tega so bili vojaki zaradi motenja komunikacijskih in oskrbovalnih poti sestradani in bolni. Na podlagi tega so se s Korejci dogovorili za evakuacijo Seula, obdržali pa so pristanišča in gradove v provinci Kyöngsang. Zadnja bitka prve invazije je bila druga

bitka za grad Chinju. Po neuspešni prvi bitki so zbrali vse svoje invazijske sile okrog gradu, v katerega se je zateko okrog 60.000 ljudi, med njimi tudi ženske in otroci. Grad je bil zavzet, ljudje pobiti. Po povrnjeni časti se je začel okupator utrjevati na še vedno zasedenih območjih. (Turnbull 2002: 108-161)

Središča japonske okupacije so bile obalne trdnjave, imenovane wajō. Mirno obdobje je trajalo od leta 1593 do 1597. V tem času so potekala kitajsko-japonska mirovna pogajanja, iz katerih so bili Korejci izključeni. Pogajanja so se zaključila oktobra 1596 brez rezultatov, ker sta obe strani smatrali, da imata pred sabo poraženca. Vse se je začelo znova. (Turnbull 2002: 161-181)

Druga vojna se je začela z edino japonsko pomorsko zmago pri Ch'ilch'ōnnyangu. Krivdo za japonsko zmago lahko pripišemo korejskemu admiralu Wōn Kyunu, ki je zasedel Yi Sun-sinovo admiralsko mesto. Padel je v japonsko past, iz katere je uspelo od celotne flote ubežati dvanajst ladjam, katerih poveljstvo je spet prevzel Yi Sun-sin. Pomorskemu napadu je sledil napad na kopnem, ki je sedaj potekal po dveh smereh skozi provinco Chōlla, ki se je prve invazije uspela obraniti. Primarna tarča napada je bilo Chōnju, glavno mesto province. Skupno število invazijskih vojakov je bilo 141.100. Večinoma so jih vodili isti poveljniki. (Turnbull 2002: 182-189)

Prva in zadnja velika kopenska bitka se je bila za utrjeno mesto Namwōn. Branilo ga je šest tisoč korejskih in kitajskih vojakov, vendar obramba ni zdržala. Samuraji so padlim nasprotnikom kot trofeje odrezali nosove in ušesa. Ustavili pa se niso samo pri branilcih, ampak so pobili tudi vso civilno prebivalstvo v mestu. Od tam so se napotili skozi Chōnju proti Seulu, ki pa je bil zapuščen. Prišli so vse do mesta Chiksan. Tam jih je dosegla novica, da je admiral Yi Sun-sin s svojo majhno flotiljo s čudežem pri Myōngyangu premagal in potopil več kot 31 japonskih ladij. S to zmago je japonskim generalom postalo jasno, da je zavzetje Seula nemogoče, zato so se vrnili v zavetja svojih wajōv. (Turnbull 2002: 182-203)

Sedaj je bila situacija popolnoma obrnjena, saj so se napadalci morali braniti. Pred njimi je bila namreč spet združena kitajska in korejska vojska. Soočeni z brezupno situacijo in Hideyoshijevo smrtjo so poveljniki sprejeli odločitev o vrnitvi domov. Sam umik je potekal

z boji in žrtvami, saj Korejci niso bili pripravljeni iz rok spustiti že poraženega sovražnika. Koreja je bila rešena.

(Turnbull 2002: 204-239)

3.2.5. Obdobje Tokugawa

Obdobje šogunata Tokugawa, ki je trajalo od leta 1600 do leta 1868, je hkrati tudi zadnje obdobje, v katerem so živeli pravi samuraji. S prelomom že omenjene oblube Hideyoshiju je leta 1600 prevzel oblast Ieyasu Tokugawa. Središče Japonske se je preselilo ob majhno ribiško vasico, imenovano Edo, ki se je pozneje preimenovala v Tōkyō. Tōkyō je pozneje postal eno največjih mest na svetu in japonska prestolnica. Svojo oblast je legitimiziral, ko mu je cesar Go-Yōzei leta 1603 podelil naslov šogun. Zadnja velika bitka med samuraji je bila bitka med Ieyasom Tokugawo in Hideyorijem. Zmagal je Tokugawa, ki je z raznimi ukrepi svojo oblast še utrdil. Družine daimyōv so tako morale stanovati v Edu kot talci. Uzakonil je tudi določila, po katerih je daimyō za poroko potreboval šogunovo dovoljenje. Tudi za gradnjo novih in popravilo starih gradov je bilo potrebno posebno šogunovo dovoljenje. Daimyu je pripadalo samo določeno število vazalov, ki je ustrezalo njegovemu statusu. Vsi ti ukrepi so preprečili vojne za oblast med veleposestniki. Obdobje je poznano tudi kot obdobje zaprte dežele, ko so imeli zahodnjaki zelo omejen vstop v deželo, Japonci pa dežele niso smeli zapuščati. Živel so v strahu pred vsem tujim in drugačnim. Obdobje se je končalo z ukinitvijo šogunata leta 1868 in vzpostavitvijo cesarstva.

(Henshall 1999: 48-70)

V tem obdobju so se samuraji soočali z velikimi spremembami, kajti prvič v zgodovini so ostali brez dela, zaradi katerega so bili angažirani. V novem spremenjenem okolju so si morali poiskati novo zaposlitev. Nekateri so začeli opravljati administrativna dela za svojega daimya. Vloga samurajev se je pričela birokratizirati. Druga skupina samurajev ni imela te sreče in je ostala brez dela in gospodarja. Postali so *ronini* oziroma samuraji brez gospodarja. Propad samurajev je bil neizbežen, saj so z industrializacijo postali neproduktiven del prebivalstva, ki se je vedno bolj zadolževal pri trgovcih. Samuraji so dobili zadnji udarec po uvedbi cesarstva, ko so bili v 70-ih letih 19. stoletja ukinjeni stanovi, uveden naborniški sistem popolnjenja vojske ter prepovedana nošnja sabelj v javnosti.

(Mason in Caiger 1997: 209-282)

4. SAMURAJ

4.1. Samuraj in družba

Iz zgodovine je razvidno, da se je družbeni sloj samurajev začel oblikovati, ko je bilo zemljiškim veleposestnikom dovoljeno oblikovanje lastnih enot za zaščito posesti. Hitro so ugotovili, da je novonastala vojska sposobna obvladovati njihovo posestvo in osvajati tuja. Rezultat tega so bile nenehne vojne, med katerimi so nekatere družine z dolgo vojaško tradicijo postajale vedno močnejše. S pokoritvijo nasprotnika so poražencu vsilili tudi podrejeni družbeni položaj, zase pa so obdržali pravico do vojaškega urjenja in nošenja orožja. Razrešeni drugih nalog so se v miru posvečali nenehnemu izpopolnjevanju v vojskovanju in vzdrževanju redu. Z nenehnim urjenjem in vojskovanjem so dokazovali upravičenost svojega obstoja. To jim je dalo občutek moči in večvrednosti. Bojevniku je bilo pod častjo, da bi se on ali njegovi potomci poročili z nekom, ki je imel nižji status. S položajsko enakovrednimi porokami se je dokončno oblikoval poseben družbeni sloj, sloj samurajev. Prehod med sloji je bil zelo otežen vendar vse do Hideyoshijevih reform mogoč. Pred tem je bil v primeru posebnih dosežkov, predvsem vojaških, prehod možen. Družbena stratifikacija pa se ni ustavila le pri družbenem sloju, ampak so se samuraji razdelili še glede na višino dohodkov. Ta je nato določal, kakšno opremo bo posameznik vzel v boj.

Samuraj je za službo pri svojem fevdalnem gospodu dobival plačilo v zemlji. V zameno za zemljo se je moral odzvati pozivu na vojskovanje. Vez med fevdalnim gospodom in samurajem se je imenovala *kashindan*. Samuraj je moral glede na svoje bogastvo z orožjem in opremo oskrbovati svoje podanike. Tak primer je, da je ob napadu daimya Shimaza na grad Takabaru moral vsak samuraj, ki je imel dohodek trideset *kokujev*, poskrbeti za svoje orožje in opremo ter vzdrževati še enega samuraja. Vrednost kokuja je bila 180,4 litrov suhe mere riža, kar naj bi teoretično zadostovalo za prehrano enega moža letno. Samuraj s 60 kokuji je moral oskrbeti z orožjem in opremo sebe in še dva samuraja ter tako naprej. Ker pa daimyō ni mogel nadzorovati višine dohodkov svojega vazala, če je bil plačan z zemljo, se je v 16. stol. pojavil nov način plačevanja za vojaško službo. Imenoval se je *kendaka* in zemljo je zamenjal dohodek. Velik dohodek je prinašal tudi velike obveznosti in imenovanje na položaje, kot sta

jōshu (oskrbnik gradu) ali *bugyō* (sodnoupравни uradnik). S tem vazali niso bili vezani na določeno območje, ampak jih je bilo možno seliti, s čimer se je zmanjšala možnost upora. (Turnbull 1989: 31-48)

Danes se pojavlja mnogo vprašanj glede samurajeve zvestobe. Splošno znano naj bi bilo, da je bil samuraj zelo zvest svojemu fevdalnemu gospodu, vendar pa se vsi s tem ne strinjajo. Tako Henshall (1999: 37) trdi, da je bilo za samuraje iz srednjega veka običajno, da so zamenjavali strani in da so se med vojnami dogajali množični prebegi. Nadaljuje z mislijo, da je prepričanje o fanatični zvestobi samurajev bolj posledica novodobnih predstav o samurajih kot pa odraz resničnega stanja. Samuraj naj bi bil v prvi vrsti oportunist, ki je poskrbel najprej zase. V skladu s tem so kmete med vojnimi pohodi silili, da so kot delavci delali za vojsko. Jemali so dobrine za vojaške potrebe ter ropali osvojena območja.

Nedvomno je potrebno razlikovati med resnično samurajevo podobo in njegovo idealizirano podobo, ki je nastala pozneje. Moje mnenje je, da je potrebno razlikovati med dvema skupinama samurajev. Zgodovina kaže, da lahko dvomimo predvsem v zvestobo daimyōv in samurajev na višjih položajih, ki so bili res oportunisti, saj so imeli težnje po čimvečji moči in oblasti. Ti so bili za dosego svojih ciljev pripravljeni menjati strani, kar je večkrat odločilno vplivalo na potek zgodovine. Na svoji strani so namreč imeli veliko vazalov, ki so nato spremenili številčno razmerje na bojišču in izid bitke. Zgodovina je polna takih primerov, zato temu ni mogoče oporekati. Povsem drugače je pri drugi večji skupini samurajev. Ti so bili vezani na svojega fevdalnega gospoda, ki jih je vzdrževal in preživljal, zato je nemogoče, da bi tak samuraj deloval kot individualec in oportunist. Za samuraja brez fevdalnega gospoda je obstajal slabšalni izraz *ronin*, saj so se bili ronini včasih prisiljeni preživljati z razbojništvom. Samuraj je bil vezan tudi na spoštovanje etičnega kodeksa, imenovanega *bušido*, ki je v celoti usmerjal življenje samurajev. Kodeks je opredeljeval odnos do fevdalnega gospoda, zato lahko brez zadržkov trdimo, da je večina samurajev poznala pomen pojma zvestoba in se ga je tudi držala.

Ena najbolj poznanih zgodb iz japonske zgodovine, ki govori o zvestobi in samurajevi vezi s fevdalnim gospodom, je zgodba o sedeminštiridesetih roninih. Zgodba ne opisuje tipičnega obnašanja samurajev, vendar njena popularnost dokazuje, da je samuraj poznal pomen besed čast in zvestoba. Zgodba se začne, ko je moral daimyō Asano narediti *seppuku* oziroma samomor, ker je ranil šogunovega uradnika Kira, ki ga je žalil. Po Asanovi smrti je bila

njegova posest zaplenjena in podarjena drugemu daimyu, njegovi samuraji pa so postali ronini. Asanov najzvestejši vazal Oishi Kuranosuke je nato zbral šestinštirideset roninov, ki so bili pripravljene maščevati svojega daimya. Sovražnika so zavedli s predajanjem razuzdanemu življenju. Ko se sovražnik ni več bal maščevanja in je postal nepreviden, so napadli njegovo hišo. Kira, ki ni hotel storiti samomora, so ubili z nožem, s katerim je Asano naredil seppuku. Odsekali so mu glavo in jo prinesli na grob svojega daimya. Po maščevanju so se predali oblastem, ki jih je obotavlja obsodila ter jim ukazala narediti seppuku.

(Storry 1978: 85, 86)

Povsem drugače pa je s Henshallovim mnenjem o krutosti in nehumanosti samurajev. Iz primera invazije samurajev na Korejo je razvidno, da so bili samuraji res izjemno kruti. Nič neobičajnega ni bilo, da so pobili vse prebivalce mesta, vključno z ženskami in otroki. Ubitim so kot trofeje in kot izraz vdanosti daimyu ali šogunu odsekali glave. Nasilni niso bili samo do tujih narodov, ampak so, kot navaja Farris (1999: 62), teror izvajali tudi nad lastnim narodom. Znano je, da so neubogljivim kmetom, njihovim ženam in otrokom odrezali ušesa, nosove in lase.

4.1.1. Samurajeva družina

Samuraju je bil najpomembnejši njegov daimyō, ki je predstavljal elito samurajev. Šele na drugem mestu je bila družina, ki je samuraju oziroma daimyu predstavljala predvsem sredstvo za zagotavljanje potomstva. V skladu s tem razmišljanjem so daljne družinske vezi pomenile zelo malo. Ponavadi so predstavljale oviro, še posebej na najvišjih družbenih stopnicah, zato je bilo povsem običajno in družbeno sprejemljivo, da se je šogun po prihodu na oblast najprej znebil morebitnih sovražnikov in rivalov v družini. Drugače pa je bilo znotraj najožje samurajeve družine, katere namen je bila že omenjena ohranitev družinskega imena. V najožji družini so bile vezi zelo spoštovane, zato so šoguni jemali družine daimyōv za talce. Zaradi strahu pred maščevanjem pa so največkrat skupaj z nasprotnikom ubili tudi njegovo družino. Za tisti čas je bila to sprejemljiva in ustaljena praksa.

Družina je bila zbrana okoli očeta, ki ga je dolžnost oziroma *giri* vezal na fevdalnega gospoda. Po vzoru konfucijskih principov se je od žene zahtevala podrejenost moževim sorodnikom, možu in najstarejšemu sinu. Do obdobja Tokugawa se o tem ni govorilo in

pisalo. O položaju žensk lahko sklepamo le iz dela *Onna Daigaku*, ki se danes pojmuje kot nekšen bušido za ženske. Napisan je v stilu neokonfucionizma, ki je ženi narekoval popolno podrejenost možu. Do svojega moža se je morala žena obnašati spoštljivo, ponižno in poslušno. Njene naloge so bile rojevanje in vzgajanje otrok ter vodenje gospodinjstva. V zgodnejših bolj nemirnih časih je imela žena tudi vlogo zaščitnice hiše in gospodinjstva. Morala se je naučiti ravnanja z *naginato* in bodalom *kai-ken*, s katerim se je lahko obranila pred napadalci, v skrajni sili pa je z njim naredila seppuku z rezanjem vratne arterije. (Storry 1978: 89-91)

Japonska družba tistega časa je bila poligamna, kar pomeni, da je moški lahko imel več žena. Najpomembnejšo vlogo je imela glavna žena, ki je samuraju ali daimyu rodila dediča. Poleg nje so v hiši stanovale še druge žene, imenovane *konkubine* oziroma priležnice, ki so imele največkrat ženi podrejeni status in so opravljale naloge navadne služabnice. Njihova vloga je bila tudi, da se poveča verjetnost roditi dediča. (Turnbull 1996: 262-268)

V vseh družbenih slojih so na zakon gledali kot na družbeno dolžnost, kjer se morajo interesi posameznika podrediti interesom družine. Poroke so bile tudi odlično sredstvo za sklepanje političnih zvez. Politične poroke so se imenovale *seiryaku kekkon*. Tak primer je tudi poroka Nobunagove hčere s sinom Ieyasa Tokugawe. Nobunaga je od svoje hčere pričakoval, da bo vohunila in ga obveščala o dogajanju v družini. Svojo nalogo je uspešno opravila, saj je odkrila zaroto, s katero je želela njena tašča na Nabunagovo mesto postaviti svojega sina. Po razkritju zarote je dal Tokugawa v dokaz svoje vdanosti zvezi med obema družinama ubiti svojega sina in njegovo ženo. (Turnbull 1989: 102-105)

Ljubezen se je imenovala *ninjō* in je bila velikokrat v nasprotju z girijem oziroma dolžnostjo do fevdalnega gospoda in dolžnostjo do staršev (*on*). Konflikt med girijem in *ninjōm* je bil največkrat razrešen v korist girija. Ta tematika je postala zelo aktualna v japonskih gledaliških predstavah. Prevladovalo je prepričanje, da ljubezen pride sčasoma, ko žena s ponižnostjo omehča možovo srce. Pri tem pa je morala ženska izredno paziti, da ni stopnjevala konflikta, ki bi možu onemogočil opravljanje girija. Zato se je od žene pričakoval umik, saj je bila s tem zagotovljena harmonija v hiši. (Storry 1978: 91-94)

Nedvomno je vsako hišo razveselil prvorojeni sin, saj je takrat samuraj ali daimyō dobil dediča, ki ga je lahko zamenjal ali mu služil. Ta vez je bila v družini obojestransko visoko spoštovana. Sin je svojo ljubezen do očeta izkazoval predvsem s poslušnostjo. Pri materi je bilo drugače. Veljala je že omenjena podrejenost matere svojemu odraslemu sinu, vendar je bila skrb za ovdovelo mater med samuraji zelo cenjena. Tudi Hideyoshi je materi vedno pisal, če že ni mogel biti z njo. Do nje je bil vedno zelo ljubezniv in pozoren. Večji pomen kot dolžnost do staršev je imel le giri. Ob samurajevem uporu gospodarju je bilo zaželjeno, da samurajev sin podpre gospodarja na očetovo škodo.

(Storry 1978: 97-102)

Ker to poglavje opisuje ljubezen, je na tem mestu potrebno opisati še homoseksualnost v srednjeveški Japonski. Storry (1978: 94-97) trdi, da je homoseksualnost obstajala, vendar so o tem pisali predvsem evropski jezuiti, ki so se zgražali nad budističnimi menihi. Dodaja še, da homoseksualnost ni bila omejena samo na budistične menihe, ampak je bila prisotna tudi med samuraji. Ti so prikazani podobno kot starogrški mladeniči, ki so prezirali ljubezen do žensk in poveljevali ljubezen med moškimi. Večina teh zgodb se je končala tragično s seppukom. Za samomor sta se pogosto odločila oba, da ne bi bil kateri od njiju videti manj požrtvovalen.

4.1.2. Samuraji v miru

Samuraj je v mirnih obdobjih opravljal policijske naloge, vendar je tudi takrat posvetil večino časa pripravam na vojno. Kot je razvidno iz dosedanjega pisanja, je samuraj živel za svojega fevdalnega gospoda in je bil zanj pripravljen tudi umreti. Svoje interese je podrejal interesom svojega fevdalnega gospoda, kateremu je bila najpomembnejša samurajeva zvestoba in izpolnjevanje ukazov na bojišču. Tako so urjenja in izpopolnjevanja različnih borilnih veščin predstavljala osnovo samurajevga življenja. Borilne veščine so samuraju omogočale ujetje kriminalca, preživetje na bojišču, uspešno izvajanje nalog in s tem ohranitev časti.

V miru je samuraj živel blizu svojega fevdalnega gospoda. Samuraji z višjim položajem so živeli bližje svojemu daimyu. Življenje se je odvijalo v trdnjavah *yamashiro* (gorski grad) in *hirajiro* (grad na ravnici) ter v mestnih trdnjavah, imenovanih *jōkamachi*. Zgradbe so bile do konca 16. stol. lesene, nato pa so pri gradnji začeli uporabljati kamen. Nekatere od teh velikih mojstrov in so se ohranile vse do danes. Ponavadi so bile trdnjave tako velike, da se je v njej

lahko nastanila celotna daimyōva vojska. (Turnbull 1996: 227-236) Tik pred obzidjem so se raztezali veliki parki in zasebni zen vrtovi, za katere Dersin (1999: 125) trdi, da so bili namenjeni meditiranju.

Budistični menihi so v 12. stol. na Japonsko prinesli čaj in od tistega časa naprej si japonske kulture ne moremo več zamisliti brez njega. Menihi so pili čaj, da so med dolgimi meditacijami ostali budni. Navada se je hitro razširila med šogune, samuraje in druge ljudi. Za pitje čaja so začeli graditi posebne zgradbe. Stvar so razvijali tako daleč, da se je navada spremenila v obred, ki je svoj višek dosegel v 16. stoletju. Takrat sta priprava in pitje čaja postala sredstvo za meditacijo in vaja za duhovnost, ki sta poznana še danes.

(Dersin 1999: 97)

Zen vrtovi in obred pitja čaja dokazujeta, da je imela v samurajevem življenju osrednje mesto poleg borilnih veščin še meditacija. Verjetno je za samuraja predstavljala dodatno pripravo na vojno. Umiritev uma pred ali med borbo je bilo sredstvo, ki je omogočalo največji izkoristek naučenega. Samurajevo življenje pa ni bilo izključno priprava na vojno, saj je samuraj užival še v nekaterih razvadah.

Samuraji so z velikim navdušenjem sprejeli gledališki zvrsti *kabuki* in *nō*. Gledališka igra kabuki je bila večkrat prepovedana, vendar se je vedno vrnila na odre. Tema igre so bili aktualni dogodki in dogodki iz bližnje preteklosti. V nasprotju z igro kabuki je igra *nō* obravnavala japonsko zgodovino in samurajske legende, zato je ta zvrst s propadom samurajev izgubljala popularnost. Velik zaščitnik iger *nō* je bil šogun Ieyasu Tokugawa, ki je poskrbel, da so bile igre pomemben državni dogodek. (Turnbull 1996: 238-243) Dersin (1999: 120) še dodaja, da je bilo gledališče zaradi tesne povezave gledaliških igralk s prostitucijo tudi prizorišče razvrata.

V obdobju Tokugawa so se poleg kurtizan (prostitutk) pojavile še *gejše*, za katere Henshall trdi, da so bile le malo več kot umetniško nadarjene prostitutke. Poleg tega, da so pele in igrale *shamisen*, so tudi prodajale svoje telo. V tem obdobju so bile zelo popularne knjige s seksualno vsebino, imenovane *kōshokubon* ali *ukiyo-zōshi*.

(Henshall 1999: 61)

Samuraji so si krajšali čas z družabnima igrama backgammon in *go*. Zelo priljubljen je bil še ogled tradicionalnega japonskega športa *sumo*. Sumo je borba dveh težkokategornikov, kjer nasprotnika poskušata drug drugega potisniti ali vreči iz okroglega ringa.

(Dersin 1999: 24, 25)

4.2. Bušido in verovanja samurajev

Ker govorimo o samurajih, je potrebno omeniti tudi bušido. Bušido v prevodu pomeni »bojevnikova pot« in je tisti vodič, ki je razreševal samurajeve moralne dileme v kritičnih situacijah. Bušido je določal, kako naj samuraj v določenih okoliščinah ravna, če hoče obdržati čast. Vrhunec je dosegel z zapisom na papir. To se je zgodilo s knjigo *Hagakure* samuraja Tsunetoma Yamamota v začetku 18. stoletja. Knjiga je napisana v obliki kratkih zgodb, ki predstavljajo Yamamotov nauk. Čeprav je bila knjiga napisana v zadnjem obdobju samurajev, menim, da imajo zgodbe korenine v preteklosti. Opisujejo zaželjeno obnašanje samurajev tudi v prejšnjih obdobjih. Ne glede na to, kdaj je bil bušido prvič omenjen in napisan, je njegov izvor v starih samurajskih legendah, ki so opisovale primerno ravnanje in obnašanje samurajev.

Tako v *The Encyclopedia of Religion* (1995: 581-584) pod geslom bushidō piše, da bušida v literaturi ni omenjenega pred letom 1604 in da gre za kombinacijo dveh konceptov: *bun* (učenje) in *bu* (borilne veščine), ki sta privilegija vojaškega sloja ter posledica ponosa in elitizma.

4.2.1. Izvori bušida

Kot ugotavlja Storry (1978: 49), je na samuraje in njihovo obnašanje vplivalo več religij in miselnosti. Šintoizem je postavil temelje, konfucionizem je dal samuraju etični kodeks, zen pa je določal pravila obnašanja v miru in vojni. Vendar v nadaljevanju ugotavlja, da se je njihov pomen v bušidu spreminjal glede na obdobje, krajevno tradicijo in posameznika. Turnbull (2000: 294-296) tem trem dodaja še taoizem.

Najstarejše verovanje na Japonskem je šintoizem. V šintoizmu verujejo v več božanstev (*kamijev*), med katerimi ima osrednje mesto Sonce. Cesarska družina si je vodstvo v državi zagotovila z mitom, da so neposredni potomci sončne boginje Amaterasu. Cesarski zaklad, darilo sončne boginje, naj bi bili zrcalo, ogrlica in meč, ki simbolizirajo bistroumnost, dobrohotnost in pogum. V zgodnjem šintoizmu naj ne bi bilo dobro razvite filozofije in etičnega sistema, zato se je verstvo zlahka spojilo s prodirajočim budizmom. Med Ashikagovim šogunatom je vera doživela preporod in svoj vrhunec, saj se je začel šintoizem razvijati v neodvisni sistem miselnosti, osvobojen budizma. Najpomembnejša pri tem je bila oživitve cesarskih božanstev, s katero so poskušali vrniti oblast cesarju. (Gottschalk, Mac Kinney in Pritchard 1972: 144-146, 173, 174) Poleg vseh božanstev (sonca, gora, morja, rek, vetra, ognja, dreves in hrane) so predmet čaščenja tudi duhovi oziroma predniki, ki so jim v raznih obredih darovali riž, sol, sake, ribe, zelenjavo, sadje itn. (The Encyclopedia of Religion and Ethics 11 1955: 462-471)

Nitobe temu dodaja, da v šintoizmu ne poznajo izvirnega greha, ampak verjamejo v prirojeno dobroto in božansko čistost duše. Po njegovem mnenju naj bi šintoizem zajemal dve glavni emocionalni značilnosti japonskega naroda, patriotizem in lojalnost. (Nitobe 1984: 20-22)

Druga religija, ki je imela na samuraje in bušido velik vpliv, je bila budizem. Na Japonskem je bilo več budističnih ločin, med katerimi je imela največjo moč meditativna ločina zen. Poudarjala je, da so molitev, askeza in dobra dela brez pravega pomena za odrešitev. Doživeti jo je mogoče z meditacijo oziroma s premišljevanjem o sebi in z introspekcijo v intuitivnem preblisku. Predvsem zaradi svoje preprostosti, strogosti, samodiscipliniranosti in preziranja sijaja je bila ločina zen priljubljena med vojaškim stanom na Japonskem. (Gottschalk, Mac Kinney in Pritchard 1972: 130, 131; The Encyclopedia of Religion 7 1955: 483, 484) Samuraji so se z budizmom naučili verovanja v usodo, stoične mirnosti med nevarnostjo in nesrečo, preziranja življenja in prijateljevanja s smrtjo. (Nitobe 1984: 20)

Glavni vir iz katerega črpa bušido, je Konfucijev nauk, ki opredeljuje odnose med gospodarjem in podanikom, očetom in sinom, možem in ženo, starejšim in mlajšim bratom ter med dvema prijateljema. V teh odnosih se mora zrcaliti pet glavnih vrlin: dobrohotnost, pravičnost, spodobnost, modrost in resnicoljubnost. Napisan je bil v aristokratskem in konzervativnem duhu, ki je zelo ustrezal vladajočemu sloju samurajev. Pri tem pa ni bilo

dovolj poznavanje in prebiranje Konfucijevega dela, ampak ga je bilo treba asimilirati oziroma ponotranjiti.

(Nitobe 1984: 22, 23; The Encyclopedia of Religion 7 1955: 487)

Turnbull (2000: 294-296) dodaja, da je na bušido vplival tudi taoizem, za katerega pravi, da se na Japonskem nikoli ni pojavil kot samostojni religiozni sistem, ampak ga zasledimo v okviru budizma in šintoizma. Po njegovem mnenju je taoizem z verovanji in praksami, ki so določali pogoje za harmonijo, vplival na vsakdanje življenje celotne japonske družbe. V skladu s taoizmom obstajajo dnevi v mesecu, ki so neprimerni za opravljanje določenih opravil, med drugim tudi za vojskovanje.

4.2.2. Zvestoba in maščevanje v bušidu

Omenjeno je že bilo, da je na samurajevo zvestobo gospodarju vplival tudi bušido. V knjigi Hagakure najdemo misli o zvestobi: »Ničesar ni mogoče občutiti tako globoko kot giri« (Yamamoto 1985: 93). To pove, da je samuraj gojil zelo globoka čustva do svojega gospodarja. To se vidi tudi v vrstnem redu opravil po bujenju. Yamamoto (1985: 25) tako navaja: »Vsako jutro je potrebno izraziti spoštovanje svojemu gospodarju, staršem in nato svojemu božanskemu zaščitniku in čuvaju Budi.« Zato je tudi logično, da je bila smrt za samuraja le sredstvo za dokazovanje svoje predanosti daimyu.

To se najbolje odraža v prvi misli Hagakur, kjer Yamamoto (2002: 13) pravi, da je bistvo bušida umreti. Če je obstajala izbira med življenjem in smrtjo, naj bi samuraj izbral smrt. Misel dokazuje, da je moral biti samuraj vedno pripravljen umreti v bitki ali s seppukom. Pri tem gre za največjo obliko žrtvovanja.

Samuraji so predstavljali družbeni sloj, zato se je bušido nanašal tudi na ženske. Čeprav se ženske iz tega sloja niso bojevale, so znale ravnati z orožjem. Imele so obveznosti do svojih staršev, moža in najstarejšega sina. Zapisano je, da mora ženska na prvem mestu na svojega moža gledati tako, kot mož gleda na svojega gospodarja (Yamamoto 1985: 25). Če je bila njena čast omadeževana, je bilo zaželeno, da naredi samomor. Od nje se je zahtevalo samoodrekanje in žrtvovanje za moža, kot se je moral njen mož žrtvovati za svojega gospodarja. Nitobe (1984: 96, 97) navaja primer idealne samurajeve žene, ki je odkrila zaroto

proti svojemu možu. Pretvarjala se je, da pristopa zaroti. V temi se je postavila na možovo mesto in bila umorjena.

Zvestobo gospodarju lahko pogledamo še z vidika maščevanja. Že sam obstoj zgodbe o sedeminštiridesetih roninih dokazuje, da je med samuraji prevladovalo prepričanje, da je gospodarjevo smrt potrebno maščevati. Nedvomno je to vpliv bušida, saj tudi Yamamoto (1985: 30, 31) navaja primer, kako je bil nek samuraj osramočen, ker se ni maščeval, saj pot maščevanja pomeni iti do sovražnika in se boriti do smrti.

Iz zgodbe zremo tudi, da se je oblast znašla v precepu, ker je bilo dejanje po samurajevi etiki zaželjeno, v družbi pa sta bila v tem času umor in maščevanje prepovedana. To je dokaz prodora liberalnejših vrednot v japonsko družbo, ki so bile nezdružljive s samurajevo etiko. Trdimo lahko, da je v tem času samuraj že počasi izumiral, saj vedenje, ki ga je od njega zahteval bušido, v družbi ni bilo več zaželjeno.

Potrebno je še omeniti, da se od samuraja ni pričakovala samo slepa poslušnost, ampak je med njegove dolžnosti spadalo tudi, da je svojega gospodarja opozarjal na napake. V Hagakurah Yamamoto (1985: 21) trdi, da je ena samurajevih prednostnih nalog izražati svoje mnenje in popravljati daimyōve napake, vendar pa je pri tem potrebna pazljivost, kako se neka stvar pove in kdo jo pove. S tem se strinja tudi Storry (1978: 102), ki trdi, da je bila samurajeva dolžnost nasprotovati gospodarju, če je bil prepričan, da gospodar ravna nesmotrno in nepravilno. V primeru neučinkovitega prepričevanja je lahko sledil tudi seppuku, ki je omajal še najtršega fevdalnega gospoda. Če samuraj v nekaterih primerih ni izrazil svojega mnenja, je lahko veljal za strahopetca.

4.2.3. Čast in smrt v bušidu

Kakor evropskega viteza tudi samuraja moramo omenjati skupaj s častjo. Samuraj brez časti ni mogel obstajati. Čast je bila pri samuraju največkrat povezana z njegovim statusom in s služenjem daimyu. Samuraj se je dosti bolj kot smrti bal izgube časti. Vendar so bila, kot pravi Nitobe (1984: 56), v imenu časti storjena tudi dejanja, ki jih ne moremo opravičiti z bušidom, saj so nepotrebni prepiri nemalokrat zahtevali nedolžna življenja.

Samuraji so znani tudi po samomorih. V njihovi zgodovini najdemo veliko primerov neprostovoljnih samomorov, ki jih je ukazal daimyō in prostovoljnih samomorov, ki so jih samuraji storili iz lastnega vzgiba. Primer neprostovoljnega samomora opisuje Nitobe (1984: 83, 84) v zgodbi bratov Sakona in Naikija. Brata, stara 24 in 17 let, sta poskušala ubiti Ieyasa Tokugawo, da bi maščevala očetovo osramotitev, vendar so ju ujeli še pred prihodom v Tokugawin tabor. Stari general je občudoval njuno drznost, zato jima je dovolil, da umreta častne smrti. Obsodba je veljala za vse moške njune družine, tudi za najmlajšega brata, starega komaj osem let. Lekarnar, ki je prisostvoval dogajanju, je zapisal, da so sedeli v vrsti, ko je Sakon rekel najmlajšemu bratu: »Daj ti prvi, ker želim biti prepričan, da boš to storil prav.« Otrok še nikoli ni prisostvoval seppuku, zato je želel, da to najprej naredita brata, da ju bo lahko posnemal. Brata sta rekla: »Dobro si rekel mali prijatelj! Lahko se pohvališ, da si otrok našega očeta!« Postavila sta ga medse, ko si je Sakon zaril bodalo v levo stran trebuha in najmlajšemu rekel: »Glej brat! Razumeš zdaj? Samo ne zarij bodala preveč globoko, da ne boš padel nazaj. Raje se nagni naprej in dobro izravnaj kolena.« Naiki je naredil podobno in dečku rekel: »Imej oči odprte, ker boš drugače videti kot umirajoča ženska. Če se tvoje bodalo dotakne nečesa notri in te moč izda, samo zberi pogum in podvoji moč, da se razrežeš.« Otrok je opazoval najprej prvega in potem še drugega, nato pa jima je mirno sledil v smrt.

Samomor z rezanjem trebuha ali *hara-kiri* so izvajali izključno samuraji. Seppuku je bil sprejet kot obred, ki je imel svoja pravila glede načina izvajanja. Samuraj, ki je hotel narediti seppuku, je klečal na *tatamiju*, prevlečenim z belo rjuho. Levo od njega je klečal pomočnik *kaishaku-nin*, katerega dolžnost je bila, da je samuraju prihranil nepotrebne muke. Če je na samurajevem obrazu opazil izraz bolečine ali oklevanja, mu je odsekal glavo. Tisti, ki je izvajal hara-kiri, je s pladnja vzel bodalo in si ga zaril v levo stran trebuha. Sledil je rez proti desni strani trebuha in kratek rez navzgor. V zgodnejših obdobjih je pomočnik samuraja rešil muk z obglavljenjem v trenutku, ko je segel proti bodalu.

(Storry 1978: 30-33)

Zgodba treh bratov dokazuje, da je bil samomor častno dejanje. Samuraju je bila prihranjena samo najhujša zadnja bolečina. S tem obredom je bilo mogoče še zadnjič popraviti storjeno napako, se izogniti sramoti ali dokazati svojo zvestobo. Hara-kiri je bil torej častna rešitev iz brezizhodne situacije in je bil vreden samo samuraja. S to ugotovitvijo se strinja tudi Nitobe (1984: 80-88), ki nato misel nadaljuje, da je bila za pravega samuraja prehitra smrt s seppukom enaka strahopetnosti, saj se je pravi borec boril do zadnjega diha, ne glede na

okoliščine, v katerih se je znašel. Možno je tudi, da so obredni samomori sovražniku kratili zmagoslavje, saj so se s samomorom izognili najhujšim ponižanjem, ki bi jim gotovo sledila smrt (Penge 1990: 87). Vse to Mishima (1986: 69) pove v stavku, da samurajeva smrt ni bila nikoli nepotrebna.

Odstopanje od zadnje trditve predstavljajo le samomori, ki jih Turnbull (1996: 286-289) opisuje pod imenom *junishi* (slediti v smrt). To so bili samomori samurajev, ki so se ob smrti svojega fevdalnega gospoda odločili, da ga pospremijo v onostranstvo. Samuraj je s tem dejanjem pokazal vdanost svojemu gospodarju. Čeprav je *junishi* sčasoma postal nepotreben, je taka smrt še vedno veljala za častno. Samuraj je lahko svojo zvestobo dokazoval tudi s podporo dinastiji in ne samo enemu gospodarju.

Iz diplomskega dela lahko razberemo, da izraz *hara-kiri* ni sopomenka za *seppuku*. *Hara-kiri* ali rezanje trebuha je bil način samomora samurajev, značilen samo za moške, medtem ko so ženske iz tega sloja delale *seppuku* z rezanjem vratne arterije.

4.3. Samurajev oklep in orožje

Samuraj ni znan samo po svojem etičnem kodeksu in samomoru ampak tudi po svoji oborožitvi in oklepu. Samurajeva orožje in oklep se močno razlikujeta od evropskega. Na Japonskem orožje in oklep nista bila samo vrhunska obrtniška ampak tudi umetniška izdelka.

4.3.1. Oklep

Po začetnem eksperimentiranju z oklepom so Japonci sprejeli azijski stil lamelnega oklepa oziroma oklepa iz ploščic. Osnova so bile polakirane ploščice, ki so bile med sabo povezane in združene v oklepne plošče. Plošče so bile med sabo vezane s svilo ali z usnjem. Lamele so bile železne ali usnjene. Oklep, narejen samo iz železa, bi bil pretežek, zato je bilo železo uporabljeno le na najbolj izpostavljenih delih telesa. Sčasoma je oklep postajal vedno bolj dovršen, zato lahko ločimo oklepe glede na obdobje in izdelavo.

(Turnbull 2000: 95)

Samuraj je pod oklepom (glej prilogo A, skico 2) nosil lanen ali bombažen predpasnik (*fundoshi*). Nanj si je oblekel kimonu podobno srajco oziroma *shitagi*, ki je bil v primerjavi s kimonom nekoliko ožji in krajši. Zavezan je bil z belim lanenim ali bombažnim pasom *obi*, ki naj bi bil dvakrat ali trikrat ovit okoli pasu. Sledile so hlače, imenovane *kobakama*, ki so bile krajše in ožje od navadnih *hakam*. Obute so imeli nogavice *tabi* in neke vrste gamaše (*kiahan*). Nazadnje so obuli še sandale (*waraji*). Nadaljevali so z oklepom (glej prilogo A, skico 3 in 4). Za sandali so si naredili ščitnike za golenico, imenovane *suneate*. V začetnih obdobjih so bile *suneate* iz železnih plošč in so imele ščitnike za kolena. Železne plošče so pozneje zamenjali z usnjenimi, ščitnike za kolena, ki so omejevali samurajevo gibanje, pa so odstranili. *Haidate* so bili ščitniki za stegna, ki so se začeli uporabljati v poznejših obdobjih, ko se je skrajšal *kusazuri*. Sledile so rokavice (*yugake*), pri katerih so si vedno najprej naredili desno, saj je desna roka veljala za večvredno. Nad rokavice so oblekli rokave (*kote*), ki so bili ponavadi iz tekstila z všitimi kovinskimi ploščicami ali verižno srajco. Če sta bila rokava povezana, dobimo *aigote*. Naslednji del so *wakibiki* oziroma ščitniki pazduh, ki so jih lahko nadomestili *manju no wa* (združen ščitnik pazduh, ramen in vratu). Za tem sta bila na vrsti *dō* (prsni oklep) in *kusazuri*, ki sta tvorila oklep trupa. *Kusazuri* je bil neke vrste krilo, pritrjeno na *dō*. Obstajalo je več vrst *dōjev*. Okrog *dōja* je bil ovit še en pas (*owa-obi*), ki je obkrožil telo dvakrat ali trikrat in je bil zavezan z vozlom *hanamusubi*. Sledili so *sode* oziroma ščitniki ramen različnih velikosti. Nato so dodali orožje, ki je opisano v naslednjih poglavjih. *Nodowa* je bil ščitnik vratu, za njim pa so oblekli še *hachimaki* oziroma krpo za glavo. V različnih obdobjih se pojavljajo tudi različne maske, imenovane *hōate*, ki so se razlikovale po tem, koliko obraza so pokrivala. Nazadnje so si naredili še čelado oziroma *kabuto*. Pomemben del vojaške opreme so bili tudi prapor z družinskim grbom (*sashimono*), ki je omogočal ločevanje v bitkah, vrvi *koshinawa* in *kaginawa* (z zanko), brisača *tenugui* ter vreča za odsekane glave, imenovana *kubi bukuro*.

(Turnbull 2000: 95-117)

Oklepi so se delili glede na način izdelave (glej prilogo B, skici 5 in 6). Najenostavnejši oklep, ki so ga uporabljali tudi *ashigaru* oziroma pešaki, ki niso bili samuraji, se je imenoval *dō maru*. Za potrebe samurajev ni bil dovolj dober, saj je imel premajhno zaščito, zato so mu dodali razne ščitnike, ki so povečali težo oklepa. Zaradi tega se je teža oklepa porazdelila tako, da je razbremenila ramena, bolj obremenjeni pa so postali pas in boki. Tak oklep se je imenoval *tōsei gusoku*. Nadaljni razvoj je potekal tako, da so bile posamezne lamele nadomeščene z več manjšimi lamelami ali celo z eno veliko železno ploščo, kar je zelo

poenostavilo izdelovanje oklepa. Na tak način izdelan oklep se imenuje *sugake odoshi*. Popularna različica *sugake odoshija* je bila *mogami dō*. Samuraji so imeli radi tudi bolj dovršeno različico *okegawa dō*, ki se je glede na vezavo posameznih delov ločila na *yokohagi dō* (horizontalna vezava) in *tatehagi dō* (vertikalna vezava). S prihodom Evropejcev na Japonsko so nekateri začeli posnemati evropski način izdelave oklepa, ki se je imenoval *nanban dō gusoku* oziroma oklep južnih barbarov. Obstajale pa so tudi bolj nefunkcionalne in celo bizarne različice oklepa, kot sta *rokkotsu dō* in *gaka hara dō*, ki posnemata obliko golega človeškega telesa. Oklep se je razvijal tudi v mirnih obdobjih Tokugawa in Meiji in velikokrat se je zgodilo, da je lepota prevladala nad uporabnostjo.

(Turnbull 2000: 96-103)

Iz skic in opisov različnih oklepov in delov oklepa opazimo, da so japonski vitezi v nasprotju z evropskimi zahtevali poleg dobre zaščite še majhno težo oklepa in veliko svobodo gibanja v oklepu. Z železom so močno okrepljeni predvsem najbolj izpostavljeni deli telesa (glava, ramena in prsa s trebuhom), na delih, kjer je potrebna velika svoboda gibanja (kolena, komolci in boki), pa je bilo uporabljeno predvsem usnje z všitimi ploščicami ali verižno srajco. To je posledica najučinkovitejše uporabe orožja, ki je pri samuraju povezana z borilnimi veščinami.

Pri borilnih veščinah je potrebna velika svoboda gibanja oziroma okretnost. Samurajeva posebnost je tudi, da nikoli ni nosil ščita, saj je pri borilnih veščinah pomembnejše izmikanje udarcem kot prestrezanje udarcev. Zgodovinski primeri dokazujejo, da je bil med samuraji najbolj cenjen bližinski boj, v katerem so se pomerili z nasprotnikom s podobnim družbenim statusom. Pomembno vlogo v bližinskem boju so imele borilne veščine.

Razvoj oklepa je dosegel vrhunec na koncu 16. in v začetku 17. stol., ko so samuraji bojevali svoje zadnje bitke. Pozneje se je pogosto dogajalo, da je bil oklep bolj umetniški kot pa dejansko uporaben izdelek. Hkrati je prišlo do velikih izboljšav ognjenega orožja, ki je prebilo vsak oklep, ki je zato postal neuporaben.

4.3.2. Katana, samurajeva duša

Čeprav je v naslovu omenjena *katana*, je potrebno vedeti, da je samuraj nosil tudi druga orožja. Meči iz najzgodnejših obdobij, ko samurajev še ni bilo, se imenujejo *jōkotō*. Prve meče, ki so jih nosili samuraji, imenujemo *tachi*. Tachi je kopija korejskih in kitajskih mečev. Tachi je pisan z več znaki, katerih glavna pomena sta »veliki meč« in »vodoravni meč«. Znak »veliki meč« se najverjetneje nanaša na velikost, saj je bil tachi dolg več kot 60 cm, znak »vodoravni meč« pa se verjetno nanaša na način, kako je bil meč pripet na pas. V obdobju Nare in na začetku obdobja Heian je bil v uporabi meč z dvostranskim rezilom, imenovan *tsurugi no tachi* ali tudi *ken*. V tem obdobju je bojevnik poleg tachija nosil tudi *tōsu*. To je bil majhen nož z rezilom 3 do 10 cm, iz katerega se je v poznejšem obdobju z daljšanjem rezila razvil *tantō*.

(Satō 1983: 28-45)

V drugi polovici obdobja heian se je evolucija meča nadaljevala, saj so meč prilagajali samurajevim potrebam. Takrat so se samuraji raje borili na konju kakor peš. Posledica tega je nastanek ukrivljenega rezila, saj so bili za samuraja na konju pomembnejši kot sunki vboda udarci z zamahom. Ukrivljena sablja tistega časa se imenuje *shinogi-zukuri*. V začetku kamakurskega obdobja sta se dokončno uveljavila *tantō* in *kodachi* oziroma kratki tachi. Iz tistega časa je znanih mnogo kvalitetnih izdelkov tanta, kar je posledica novega načina bojevanja. Prevladoval je bližinski boj, kjer je bil tachi zaradi svoje dolžine neuporaben. Trideset centimetrov dolg *tantō* so samuraji zelo učinkovito uporabljali v boju proti mongolskim napadalcem. (Satō 1983: 46-60)

Na prehodu v muromačijsko obdobje je *tantō* popolnoma izginil. Namesto njega se je pojavila kratka ukrivljena sablja, imenovana *ōdabira* ali *ōdanbira*. Najmočnejši samuraji tistega časa pa so se bojevali z *ōtachijem* (*seoidachi*) oziroma velikim tachijem, ki je meril 1,3 do 1,5 m. V tem obdobju se je pojavila povsem nova oblika sablje, ki se je imenovala *uchigatana*. Nastala je zaradi vse večje potrebe po hitrosti v bojevanju. Sablja je imela enostransko rezilo in je bila ukrivljena vendar manj kot tachi v prejšnjih obdobjih, saj so se samuraji v tem času raje borili peš. Daljša sablja, ki je merila več kot 60 cm, se je imenovala *katana*, krajša pa *wakizashi*. Obe sablji sta ostali glavno samurajevorožje do ukinitve samurajskega stanu.

(Satō 1983: 60-67)

V obdobju momoyama sta se kratka in dolga uchigatana nosili skupaj, zato je bil tachi popolnoma opuščen. Par uchigatan, katane in wakizashija, se imenuje *daishō*, kar v dobesednem prevodu pomeni veliki - mali. Sablje novega obdobja, ki je trajalo do konca obdobja Tokugawa, se imenujejo *shintō* ali »nove sablje«.

(Satō 1983: 68, 69)

Katana je torej posledica logične evolucije orožja, ki jo je narekoval način bojevanja oziroma borilne veščine. Moje mnenje je, da je potreba po svobodi gibanja v bitkah podobno kot pri oklepu narekovala razvoj sablje, katerega končno stopnjo predstavlja katana. V zgodnejših obdobjih je bil tachi zelo ukrivljen, ker je prevladovala konjenica, ki je zaradi prevladujočih udarcev z zamahom potrebovala ukrivljeno rezilo. Ko se je samuraj začel bojevati pretežno peš, se je rezilo nekoliko zravnilo.

Katana in wakizashi nista bila samo orožje. Turnbull (2000: 122) navaja primer Ieyasa Tokugawe, ki je svoje potomce opominjal, da sta zaradi tehnoloških dosežkov kovanja sabelj in veličastnosti sabljanja katana in wakizashi samurajev simbol in ponos. S tem se strinjata tudi Nitobe (1984: 89, 90) in Corazza (1943: 18-21), ki pravita, da sta sablji simbol zvestobe in časti, ki so ju samuraji nosili v umu in srcu. Tudi Kapp, Kapp in Yoshihara (1990: 18) se strinjajo, da je bila sablja viden znak samurajevega stanu in orodje za vsiljevanje njegove oblasti.

Vendar pa sablji, kot ugotavljajo Kapp, Kapp in Yoshihara (1990: 18), nista bili samo statusna simbola, ampak tudi mistični in okultni stvaritvi z lastno dušo. Tako navajajo zgodbo o sablji, ki je nezavestnega gospodarja obranila pred sovražnikom, in zgodbo o sablji, ki ni hotela porezati nekega junaka. Podoben primer navaja Storry (1978: 49, 50) z zgodbo o dveh izdelovalcih sabelj. Izdelovalec sabelj Muramasa naj bi bil na slabem glasu, ker so njegove sablje gospodarjem prinašale nesrečo in jih vodile v krvave dvoboje. Nekdo je želel preveriti te govorice, zato je Muramasovo sabljo zapičil v potočno strugo, da bi videl kako se rezilo odziva na plavajoče odmrlo listje. Rezilo je prerezalo čisto vsaki list, ki se ga je dotaknil. Poskus je ponovil še s sabljo znanega kovača Masamuna. Takrat so listi plavali mimo rezila. Rezilo naj bi torej imelo značaj človeka, ki ga je naredil.

Tradicionalno je bila izdelava orožja svečano in religiozno opravilo, ki se je vsak dan začelo z ritualnim čiščenjem kovačije. Kovač in njegovi pomočniki so rezilo kovali več tednov. Dokler

rezilo ni bilo končano, so bili popolnoma ločeni od sveta. (Storry 1978: 49) Takšen odnos do sabelj se je ohranil vse do danes, ko je spet oživel starodavni način kovanja in izdelave orožja (Kapp, Kapp in Yoshihara 1990).

Ker je katana orožje, ki ga povezujemo izključno s samuraji, jo je potrebno podrobneje opisati. Deli rezila katane (glej prilogo C) so: *kissaki* oziroma konica rezila, ki je onstran meje (*yokote*), ki ločuje *kissaki* in glavni rob sablje, imenovan *shinogi*. *Shinogi* poteka od *yokote* po celotni dolžini rezila in je običajno bližje hrbtišču, imenovanem *mune*, kot kaljeni ostrini *ha*. Kaljeni del ostrine se od nekaljenega dela loči z obrisom kaljenja, imenovanim *hamon*. Področje med kaljeno ostrino in glavnim robom sablje je *ji*, področje med *shinogijem* in hrbtiščem pa se imenuje *shinogiji*. *Munamachi* in *hamachi* sta zarezi na hrbtišču sablje in pri ostrini sablje. Začenjata *nakago* oziroma nepoliran del rezila, ki je v držaju sablje. *Habakimoto* je del, pokrit s čepom (*habaki*), ki drži rezilo v nožnici. Na nepoliranem delu rezila so sledovi piljenja (*yasurime*), ki so se razlikovali med posameznimi šolami in so bili neke vrste dodaten podpis. Izdelovalčev podpis se je imenoval *mei*. Konec nepoliranega dela rezila se imenuje *nakagajiri*. Vanj je zvrtna *mekugiana* (luknja za zatič). Zatič (*mekugi*) je držal rezilo v ročaju. Dolžina rezila (*nagasa*) se meri na hrbtni strani kot tetiva od konice do zareze na hrbtišču sablje. Ukrivljenost (*sori*) je največja razdalja med tetivo rezila in hrbtiščem.

(Satō 1983: 15, 16)

Na rezilo (glej prilogo C) je nasajen ročaj, imenovan *tsuka*. Ročaj je ovit z *tsukamakijem*, da vpija pot in preprečuje drsenje katane. Čisto na koncu ročaja je *kashira* (okrašen kovinski čep). Na drugi strani ročaja je *fuchigane* (kovinski obroč), za katerim je še *tsuba* oziroma branik. H katani spada tudi nožnica (*saya*). Odprti del nožnice se imenuje *koiguchi*, zaprti del pa *kojiri*. Na nožnici je še *kurigata*, na katero je navezan trak *sageo*, s katerim se je katana zvezala na hlače.

(<http://www.yushinkan.com/UK/ukwords.html>, 10.12.2003)

4.3.2.1. Iai-jutsu in kenjutsu

Najenostavnejša definicija, ki razmejuje oba pojma, pravi, da gre za *iai*, ko je sablja v nožnici in ko je sablja izvlečena, je vse ostalo *kendo* (*kenjutsu*). *Iai-jutsu* je sistem tehnik izvleka dolge in včasih tudi kratke sablje iz nožnice in v istem gibu ofenzivna uporaba orožja proti

nasprotniku ali nasprotnikom. Je tudi študija, kako brez izgube zavedanja o sedanji situaciji (*zenshin*) vrniti sabljo v nožnico. Ko je sablja že izvlečena in gre za izmikanje in odbijanje udarcev ter rezanje, govorimo o borilnih veščinah kendo in kenjutsu. Torej lahko treniramo kendo, ne da bi poznali iai-do, vendar pa za treniranje iai-doja moramo poznati kendo.

(Knutsen 1983a: 34)

Po definiciji tehnike iai-jutsu omogočajo, da je sablja vedno pripravljena. V zgodnjih obdobjih je bil iai del kenjutsuja in je vključeval stalno pripravljenost na napad ali obrambo. Šele v obdobju Tokugawa so mojstri uvideli v iai odlično sredstvo za duhovni in intelektualni razvoj, tako je iz iai-jutsa nastal iai-do. Treniranje iai-doja in iai-jutsa zajema štiri elemente: *nukisuke* (poteg), *kiritsuke* (rezanje), *chiburui* (odstaniitev krvi z rezila) in *noto* (vrnitev sablje v nožnico). Iai-do in iai-jutsu nista športa, ampak predstavljata veščino samurajev.

(Knutsen 1983a: 34-36)

Mečevanje ima tako kot prvi meči svoj izvor na Kitajskem. Kot borilna veščina naj bi bilo staro več kot 2000 let, vendar se na Japonskem prvič omenja šele leta 789, ko so bile *kumitachi* oziroma vaje z mečem predstavljene plemiškim sinovom v Nari. Začetnik nekdanje borilne veščine kenjutsu oziroma današnjega kenda naj bi bil Minamoto Yoshitsune. Veščina sabljanja se je razvijala v dve smeri. Prva smer je bil *sen-ha kenjutsu* oziroma tehnike za bojišče. Druga smer je bil *ryu-ha kenjutsu* oziroma akademski študij sabljanja, ki se je pozneje razvil v moderni kendo. Kendo nasprotuje kenjutsu, saj se ne vadi z namenom, da bi uničili nasprotnika, ampak da bi zgradili lastni značaj in dosegli mentalno in duhovno ravnotežje ter mir. Za vajo sta se in se še uporabljata lesena sablja *bokken* in meč iz bambusa, imenovan *shinai*.

(Knutsen 1983b: 18-28)

Velikokrat v literaturi zasledimo, da avtorji ne povezujejo borilnih veščin s samuraji, zato se dogajajo napake kakor pri Satu (1983: 68), ki dvomi v uporabnost krajše sablje wakizashija. Odgovor na to vprašanje daje Mijamoto Musaši (1999: 52, 157-180), ki je ustanovil svojo šolo mečevanja s kratko in dolgo sabljo naenkrat. Musaši pravi, da mora vsakdo imeti orožje, ki se po velikosti prilega njegovi roki. Obstajalo pa je tudi več šol, ki so zagovarjale le uporabo kratke sablje.

4.3.3. *Naginata in yari ter naginata-jutsu in yari-jutsu*

Naginata je orožje, ki je bilo v zgodnjih obdobjih zelo cenjeno med menihi, pozneje pa je postalo orožje, ki so ga uporabljale ženske iz sloja samurajev za obrambo svojih domov. Naginata je sulica z ukrivljenim rezilom, kjer je ročaj običajno daljši od rezila. Rezilo je lahko enako rezilu sabelj. Poznanih je več različic tega orožja. S spreminjanjem bojevanja se je spremenilo tudi orožje. Naginato je zamenjal *yari* oziroma sulica z ravnim rezilom, ki je bila uporabna v boju s konja ali peš proti konjeniku ali pešaku. Skozi zgodovino lahko zasledimo zelo veliko različic tega orožja, ki so se med seboj razlikovale po dolžini, obliki in velikosti rezila.

(Knutsen 1983c: 46-50)

Tako kot pri drugih borilnih veščinah se je tudi pri naginati razvilo več stilov, med katerimi je bil najuporabnejši najstarejši *naginata-jutsu*, ki se je nato razvil v *naginata-do*. Za rokovanje z naginato je zaradi njene velike teže potrebna moč. Naginato so uporabljali za onesposobitev konja in nato še jezdeca. V mojstrovih rokah je bila naginata zelo učinkovito orožje proti sablji, saj je zaradi njene dožine nasprotnik ostajal na razdalji, kar je bilo zanj zelo izčrpljujoče. Edina pomanjkljivost orožja je, da je za ofenzivno delovanje potreben zamah, saj je rezilo ukrivljeno. Yari ima v nasprotju z naginato ravno rezilo, ki je bilo uporabno tudi za ofenzivo. Zato pri *yari-jutsu* zasledimo predvsem vbode oziroma sunke (*tsuki*).

(Knutsen 1983c: 46-50; Knutsen 1983d: 52-56)

4.3.4. *Lok in kyujutsu*

Za prve samuraje je bil lok pomembnejši od sablje. Miti, povezani s sabljo, so takrat šele nastajali. Takratni lok je bil zelo podoben loku, ki se danes uporablja pri *kyudu*. Moral je biti zelo velik, da je imel čimvečjo moč. Običajno je meril 6 shakujev (1,8 m). V tistem času so na bojišču prevladovali konjeniki, zato je bil lok nesimetričen, puščica pa se je sprožala na tretjini loka, gledano od spodaj navzgor. Zaradi svoje velikosti je imel lamelno strukturo. Deli so bili med sabo zlepljeni in zaradi slabega lepila okrepljeni z ratanovimi vezmi. Lok je bil v celoti polakiran, da je bil vodoodporen. Tetiva je bila iz konoplje in premazana z voskom, da je imela gladko površino. V poznejših obdobjih je postajalo streljanje s konja vedno redkejše.

(Turnbull 2000: 121)

Kyujutsu je lokostrelska veščina, ki so jo bojevniki uporabljali na bojišču. Mojstrstvo je bilo doseženo z natančnim merjenjem v težavnih okoliščinah. Zaton kyujutsuja se je začel z uporabo ognjenjega orožja, saj so bile enote, ki so uporabljale ognjeno orožje, učinkovitejše in so potrebovale krajše usposabljanje. Posledica tega je nastanek današnjega kyuda, ki pa ni lokostrelstvo, ampak pot za usklajevanje uma, telesa in loka. Je torej meditacija, katere namen je zlitje lokostrelca z univerzumom. Kyujutsu pa tako kot kyudo pozna edinstveno tehniko streljanja, saj strelec lok in puščico drži nad glavo in ju nato počasi spušča in napenja tetivo vse do višine ušesa, kjer jo nato sproži.

(Piper 1983: 38-44)

4.3.5. Ognjeno orožje

Japonski vojaki so ognjeno orožje prvič spoznali med mongolsko invazijo, kjer so napadalci uporabljali različne bombe, ki so jih kotalili po strmini navzdol ali pa so jih metali s katapulti. Japonci so orožje prevzeli, vendar to ni imelo večjega vpliva na taktiko. Taktika se je spremenila šele z množično uporabo ročnega ognjenega orožja, ki so ga Japonci prevzeli od Kitajcev in Portugalcev. V 16. stol. so prišli v širšo uporabo arkebuze in ročni topiči. S svojo kvaliteto so bili kmalu primerljivi z evropskimi modeli. Streljalo se je v salvah. V začetku so vojaki arkebuze po izstreljeni salvi odvrgli in se naprej bojevali s hladnim orožjem. Arkebuze so bile poleg loka in sulice glavno orožje pešakov, imenovanih ashigaru. Ashigaru so bili vojaki iz nižjih družbenih slojev in niso pripadali samurajem.

(Turnbull 2000: 127-138)

4.3.6. Borilne veščine brez orožja

Velikokrat se je zgodilo, da se je samuraj znašel v situaciji, ko je ostal brez orožja ali pa ga ni smel ali ni imel časa uporabiti. Nesprejemljivo zanj in za njegovo čast je bilo, da bi to postal izgovor za neopravljeno nalogo, zato so samuraji poleg borilnih veščin z orožjem vadili tudi borilne veščine brez orožja.

Danes poznamo več japonskih borilnih veščin brez orožja, med katerimi so najbolj znane *ju-jutsu* (pisano še *ju-jitsu*), *karate*, *judo* in *aikido* (Goodman 2002). Edina borilna veščina, ki je bila značilna samo za samuraje, je *ju-jutsu*.

Karate ima korenine v 5. stol. na Kitajskem, ko je živel menih Bodhidharma, ki je razvil tehniko borjenja *shao-lin-ssu kempo*. Ime je dobila po kraju Shao-lin-ssu, kjer še danes stoji budistični samostan. Po prihodu borilne veščine na Okinawo in njenem nadaljnjem razvoju je večina najprej dobila ime *Okinawa-te* in pozneje *karate*, kar pomeni prazna roka. (Oyama 1965: 308-315; Vogrinec 1999: 15-32) Noben avtor ne omenja karateja v povezavi s samuraji. Williams (1983: 130) pojasnjuje, da karate ni bil osnovan na družbenih slojih kot veščine iz preostale Japonske.

V nasprotju s karatejem ima judo krajšo tradicijo. Čeprav ima judo korenine v srednjeveškem ju-jutsu, je nastal šele na koncu 19. stol in v začetku 20. stoletja. Njegov utemeljitelj je Jigoro Kano. Brez nevarnih tehnik je postal tudi šport.

(Goodman 2002: 114, 115)

Aikido je nastal še pozneje kot judo, in sicer v začetku 20. stoletja. Utemeljitelj aikida je Morihei Ueshiba, ki je aikidu dal tudi ime. Začetke aikida najdemo sicer že v 6. stol. v šoli *Daito-ryu Aiki-jujutsu*, vendar že iz imena lahko razberemo, da gre za ju-jutsu šolo. (Goodman 2002: 50) Moje mnenje je, da je ju-jutsu edina borilna veščina brez orožja, ki jo lahko povežemo s samuraji.

4.3.6.1. Ju-jutsu

Začetke ju-jutsa najdemo že v sumu. Na samem začetku je bil sumo šport, pri katerem sta bila športnika skoraj gola. Iz suma se je razvil *kumi-uchi* (ali *yawara*). To je bila borilna veščina, ki so jo uporabljali vojaki na bojišču. Kumi-uchi se od suma močno razlikuje, saj so bile različne tehnike prirejene dejstvu, da je samuraj na bojišču oblečen v oklep. Med različnimi šolami se je začel v 18. stol. za stile brez orožja namesto izraza *yawara* uporabljati izraz ju-jutsu. Današnji ju-jutsu se razlikuje od prvotnega, saj so mu v 20. stol. odvzeli nevarne tehnike, ki so nasprotnika pohabile ali ubile. Današnji ju-jutsu je tako kot judo postal poleg veščine tudi šport. Kot lahko razberemo že iz imena prve ju-jutsu šole *Daito-ryu Aiki-jujutsu*, je bil tradicionalni ju-jutsu povezan z borilnimi veščinami z orožjem, saj je daito meč iz tistega časa. (Crompton 1983: 76, 77) Podoben pogled na zgodovino ju-jutsa ima tudi Kirby (2002: 9-15), ki ju-jutsu povezuje z že omenjenim menihom Bodhidharmo, ki naj bi razvil borilno veščino, imenovano *go-shin-jutsu-karate* (samoobrambna veščina prazne roke). Borilna veščina ju-jutsu naj bi nastala z združitvijo veščine go-shin-jutsu-karate z japonsko

rokoborbo (sumo). Kirby trdi tudi, da iz ju-jutsa izhajajo akido, judo in mnogi stili karateja. Tradicionalni ju-jutsu torej predstavlja osnovo za razvoj vseh danes poznanih japonskih borilnih veščin brez orožja.

Kot trdi Crompton (1983: 77), v besedi ju-jutsu ju pomeni popuščanje, jutsu pa veščino. Na tem mestu tudi opozarja, da nekateri besedo ju prevajajo kot nežen ali blag, vendar bi si to lahko napačno razlagali kot šibko.

Bistvo ju-jutsa lahko razberemo iz prvega dela besede. Popuščanje pomeni neupiranje nasprotnikovi sili in njeno izkoriščanje. *Sensei* (učitelj) ju-jitsa in kodokan juda Miha Stergar me je naučil, da to lahko dosežemo z upoštevanjem petih načel, ki so:

- načelo največjega učinka,
- načelo akcije in reakcije,
- načelo pravega trenutka,
- načelo koncentracije energije in
- načelo vzvoda.

Ju-jutsu uporablja tehnike udarcev in blokad z roko, brc, metov, davljenj, vzvodov, končnih prijemov itd. Od tradicionalnega ju-jutsa se je ločil *kiai-jutsu*, ki uči tehnike, kako z enim udarcem ubiti ali pohabiti nasprotnika.

4.4. Vojska samurajev

Samuraj je bil vedno pripravljen zapustiti svoj dom in opravila in se odzvati na klic svojega fevdalnega gospoda. Vedel je, kaj in koga mora vzeti zraven na bojni pohod. Na zbirno mesto je moral priti točno, saj je daimyō do minute natančno vedel, koliko je njegovo posestvo oddaljeno od zbirnega mesta. Za poznejša obdobja je bilo značilno, da je imel daimyō okrog sebe najzvestejše samuraje za osebno stražo, ashigaru in samuraji nižjega sloja pa so stanovali v bližini gradu v manjših garnizijah. Ob napadu na tuje ozemlje jih je glasnik tekač ali jahač obvestil, da bo poziv k orožju oznanjen z bobnom ali zvoncem. Do takrat so imeli bojevniki čas pripraviti in popraviti orožje ter opremo. V primeru obrambe je bilo drugače, saj je bil takrat odzivni čas odločilnega pomena. Najučinkovitejše alarmiranje z izpopolnjenim

sistemom opazovalnic in grmad je razvil Takeda Shingen. Podnevi so za obveščanje uporabljali dim, ponoči pa ogenj. Kot dopolnilo signalom je imel še skavte konjenike, ki so med prebivalstvom razglašali vojno stanje.

(Turnbull 2000: 141-152)

Skozi čas se je spreminjala tudi struktura vojske. V začetnih obdobjih so vojsko sestavljali samo samuraji. Zaradi potreb po vedno večjem številu vojakov in nenehnem usposabljanju so vojski dodali ashigaru. Ko so vojsko sestavljali izključno samuraji, je prevladovala konjenica, oborožena z loki in s sabljami. Pozneje so se samuraji raje bojevali peš, posledica pa so bile spremembe v orožju. V začetku sta bila samurajeva statusna simbola konj in lok, pozneje je to postala sablja. Poleg sablje je bilo najbolj uporabno orožje na bojišču yari. Uporabljali so ga samuraji in ashigaru. Po nastanku ashigaru so se samuraji bojevali na konjih in deloma peš, oboroženi s sabljami in yariji. Ashigaru so bili oboroženi s sabljo in glede na oddelek še z lokom, arkebuzo ali s sulico. Z uporabo ognjenega orožja se je spremenila tudi sestava vojske. Ognjeno orožje je postajalo vedno pomembnejše, zato se je v vojski večal tudi njegov odstotek, zmanjševal pa se je delež lokostrelcev. S temi ugotovitvami se strinja tudi Turnbull (2000: 141-149), ki še dodaja, da se je z uvedbo ognjenega orožja spremenila definicija samurajevih časti in taktike. Pred množično uporabo ognjenega orožja je bilo častno biti prvi v bitki. Kasneje se je to spremenilo, saj so salve iz arkebuz onemogočale brezglavi juriš. Samuraji so morali spremeniti razmišljanje in taktiko.

Vojske, ki so v poznejših obdobjih šteje več kot 100.000 vojakov, so bile brez pravega vodenja neučinkovite. V obdobju prvih samurajev z izjemo vrhovne poveljniške strukture poveljevalne hierarhije ni bilo. Ta niti ni bila potrebna, saj so se samuraji borili kot posamezniki. Iz izkušenj iz vse pogostejših vojn so daimyi ugotovili, da lahko izboljšajo učinkovitost svojih vojsk z uvedbo hierarhične strukture poveljevanja in s poenotenjem oborožitve. Nastali so oddelki (*buntai*), ki so se razlikovali glede na oborožitev in načine bojevanja. Na čelu vsakega oddelka je bil poveljnik. Njegov čin se je ujema z njegovim družbenim statusom, posebnimi zaslugami itn. Pri ashigaru je bila hierarhija mnogo enostavnejša in se je raztezala od činov *ashigaru-taisho* (ashigaru general, ki je bil samuraj) in *ashigaru kashira*, pa vse do navadnih bobnarjev, delavcev in nosačev.

(Turnbull 2000: 145, 146)

Vojni pohod se je začel, ko je spremljevalec poveljniku opasal sabljo. Poveljnik je nato običajno vzkliknil »Ei!« (slava), čemur so sledili vzkliki »O!« (da). Odhod so spremljale različne verske ceremonije. Vojska je zbirno mesto zapuščala v točno določenem vrstem redu, ki se je ohranil vse do prihoda na bojišče. Kakršnakoli nered ali nediscipliniranost sta se strogo kaznovala. Pogosto je bila kazen za prekrške smrt. Vojsko je na koncu spremljal pratež, ki mu je poveljeval *bugyō* oziroma komisar za tovarne konje.

(Turnbull 2000: 152-160)

Po prihodu na bojišče se je vojska razporedila po njem. Razporeditev je običajno temeljila na starih kitajskih modelih, kjer je bil general v centru svoje vojske obdan z osebno telesno stražo. Pred njimi so bili konjeniki in samuraji brez konjev. V prvi vrsti so bili ashigaru z arkebuzami, te pa so ščitili ashigaru z yariji. Med oddelki z ognjenim orožjem so bili lokostrelci. Ko so bili sovražniki na primerni razdalji, je obramba začela streljati salve iz arkebuz. Med polnjenjem ognjenega orožja so vrzeli med salvami zapolnili lokostrelci s puščicami, ki so imele običajno večji doomet od arkebuz. Napadalec je z udari poskušal vsiliti bližinski boj. Tako so iz boja izločili arkebuze. V bližinskem boju so se samuraji bojevali drugače kot ashigaru. Samuraj je bil v bližinskem boju individuallec, ki se je boril sam ali skupaj s svojimi spremljevalci. V nasprotju z njim pa so ashigaru vedno delovali kot enota. Na bojevanje posameznikov so prešli le, ko je bila enota razbita.

(Turnbull 2000: 175-186)

Po bitki so sledili razni zmagoslavni obredi, razdelitev plena in štetje ter pregledovanje odsekanih glav. Odsekane glave so balzamirali in jih kot trofeje postavili na leseno ploščo z imenom nekdanjega lastnika. Višji je bil status ubitega, večja je bila trofeja. Najpogumnejši vojaki so bili nagrajeni z različnimi naslovi in zlatom. Za japonsko vojsko je bilo značilno, da ranjenih vojakov niso zapustili, ampak so zanje skrbeli tovariši in menihi. Najbogatejši so pripeljali s sabo zdravnike in farmacevte. Medicinska pomoč je bila pogosto organizirana še pred bitko. (Turnbull 2000: 160-196)

Zanimivo je tudi, da Japonska kot otoška država v fevdalizmu nikoli ni posvečala velike pozornosti mornarici. To je najverjetneje zaradi pomena boja mož na moža, ki se je med samuraji uveljavil tudi na morju. Iz invazij na Korejo je razvidno, da se je njihova pomorska taktika končala pri bolj ali manj uspešnih poskusih izkrcanja na krov sovražne ladje, kjer so nato vsilili bližinski boj.

5. ZAKLJUČEK

Samuraji so nastali, ko je bilo fevdalnim gospodom dovoljeno imeti bojvnike za zaščito lastnih posestev. Kmalu so se razvili v ločen družbeni sloj, ki je imel svoj način razmišljanja in lastna pravila obnašanja. Njihova moč je temeljila na občutku večvrednosti, ki jim ga je dajal privilegij nošenja orožja. Samurajev položaj je bil določen s služenjem fevdalnemu gospodu. S položajem je bila povezana tudi čast. Bolje je samuraj služil fevdalnemu gospodu, večjih časti in nagrad je bil deležen. Čast je bila samurajeva gonilna sila, saj je z izgubo časti izgubil tudi vse ostalo.

To potrjuje prvi del prve hipoteze, ki se je glasila: *Samuraji so razvili etični kodeks, imenovan bušido, ki je s povečevanjem časti vplival na njihov način življenja in smrt.* Nedvomno je čast samuraju pomenila več kot življenje. To dokazuje tudi ritualni samomor, ki je v večini primerov pomenil rešitev iz brezizhodne situacije. S samomorom se je samuraj izognil izgubi časti ali ponižanjem najhujše vrste, ki bi jim zagotovo sledila smrt. To velja za prostovoljni in neprostovoljni samomor. Seppuku je veljal za častno dejanje. Zaradi svoje grozovitosti in poguma, potrebnega zanj, je bila z njim popravljena tudi največja napaka. Dejanje je bilo dodatno cenjeno, ker je bil celotni obred rezerviran izključno za samurajski sloj. Vse to dokazuje, da je bušido vplival na samurajevo življenje in smrt, zato je mogoče hipotezo sprejeti.

Druga hipoteza se je glasila: *Samuraji so bili na bojišču individualci, zato so za maksimalni izkoristek orožja za vsako orožje razvili posebno borilno veščino.* Zgodovina dokazuje, da so bili samuraji na bojišču res individualci, saj so se borili sami ali s svojim spremstvom. Zato je mogoče trditi, da je samurajeva taktika enaka borilnim veščinam. Spreminjalo se je samo orožje, kar so narekovale spremembe v načinu vojskovanja. Samuraji so se najprej bojevali na konju z lokom, kasneje je lok zamenjala sablja. Pozneje so se raje kot na konju bojevali peš, saj jim je takšna borba omogočala večjo hitrost in svobodo gibanja, ki sta potrebni pri borilnih veščinah. Poleg loka in sablje so samuraji uporabljali še yari in naginato. Za vsako od teh orožij obstaja borilna veščina. Tako poznamo kyujutsu, kenjutsu, iai-jutsu, yari-jutsu in naginata-jutsu. Borilne veščine so samurajem omogočile, da so v največji možni meri izkoristili posamezno orožje. Z odsotnostjo vojn v 17. stol. in množično uporabo ognjenega

orožja so postale borilne veščine orodje duhovnosti. Vse to dokazuje veljavnost druge hipoteze.

Velikokrat se je zgodilo, da se je moral samuraj v neki situaciji znajti brez orožja, zato se je ob borilnih veščinah z orožjem izpopolnjeval tudi v ju-jutsu oziroma samoobrambi. Poleg tega sem ugotovil, da so borilne veščine vplivale še na razvoj oklepa, ki je moral poleg dobre zaščite nuditi tudi veliko svobodo gibanja.

Moja tretja hipoteza se je nanašala na propad samurajev in se glasi: *Propad samurajev je povzročila množična uporaba ognjenega orožja, ker se je zmanjšal pomen njihovih statusnih simbolov: bušida, borilnih veščin in hladnega orožja.* Da bi ugotovili, zakaj so samuraji propadli, je potrebno pogledati, kaj vse se je v tistem času dogajalo. Skozi diplomsko delo sem ugotovil, da so samuraji dosegli svoj vrhunec na koncu 16. in v začetku 17. stoletja. V tem obdobju ali po njem se je zgodilo več dogodkov, ki so napovedovali propad samurajev.

Vse pogostejše in kompleksnejše vojne so terjale vedno večje število vojakov, katerih družbeni sloj samurajev ni bil sposoben producirati, zato so se v vojskah začeli pojavljati ashigaru. S tem so samuraji izgubili ekskluzivno pravico do vojskovanja, na katero sta bila vezana čast in elitizem. Eden največjih dogodkov je nedvomno množična uporaba ognjenega orožja. Arkebuze so spremenile taktiko, saj so onemogočale staro samurajsko tradicijo biti prvi v bitki. Izboljšave tega orožja so omogočile cenejše in enostavnejše vzdrževanje in urjenje vojske. Posledica tega je bila nižja cena najema in vzdrževanja vojaka ashigaru kot samuraja ob enaki učinkovitosti. Ognjeno orožje je lahko prebilo tudi najdebelejši in najboljši samurajev oklep, hkrati pa je katana izgubljala na vrednosti, saj so salve onemogočale približanje nasprotniku. To je pomenilo zaton borilnih veščin, ki so se prilagodile novim razmeram. Postale so orodje duhovnosti oziroma sredstvo za meditacijo in razsvetljenje. Posledica kombinacije vseh teh dejavnikov je bilo zmanjšanje pomena bušida. Iz zgodbe o sedeminštiridesetih roninih je razvidno, da so bile nove liberalnejše vrednote nezdržljive s samurajsko etiko. Življenje je postalo dragocenejše od časti.

Drugi pomembnejši dejavnik je bilo izvajanje vseh Tokugawinih ukrepov, ki so privedli do trajnejšega miru. Z vsemi ukrepi je bilo onemogočeno naraščanje moči posameznih daimyōv, ki se z omejenimi viri niso mogli boriti za moč in prevlado. Ob »pomanjkanju« vojn so samuraji ostali brez dela, zato so si morali v novonastalih razmerah poiskati novo zaposlitev.

Našli so jo v nastajajoči birokraciji. Novih služb je bilo premalo, zato je veliko samurajev ostalo brez dela in gospodarja. Prisiljeni so se bili zadolževati pri trgovcih. Večina samurajev je postala neproduktiven del prebivalstva, saj se je poleg tega ob naraščajoči industrializaciji prebivalstvo selilo v mesta. S šogunovo odstavitvijo in z vzpostavitvijo neposredne cesarjeve oblasti je bila formalno končana vladavina samurajev, ki so še zadnji udarec prejeli z ukinitvijo družbenih slojev in s prepovedjo nošnje sabelj v javnosti.

Tretje hipoteze ne morem zavrniti, saj je bila množična uporaba ognjenega orožja samo eden od dejavnikov, ki so zmanjšali pomen bušida, borilnih veščin in hladnega orožja ter pripomogli k propadu samurajev. Vendar pa hipoteze ne morem niti sprejeti, saj so samuraji propadli z ukinitvijo družbenih slojev.

Pri tem ne smemo spregledati še zadnjega dejstva, da kljub propadu samurajev njihov duh še živi.

6. LITERATURA

6.1. Samostojne publikacije

1. (1955) *The Encyclopedia of Religion and Ethics*, vol. 11. New York: Charles Scribner's Sons.
2. (1955) *The Encyclopedia of Religion and Ethics*, vol. 7. New York: Charles Scribner's Sons.
3. (1972) *Vojna enciklopedija*, 4. knjiga, 2. izdaja. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
4. (1974) *Vojna enciklopedija*, 8. knjiga, 2. izdaja. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
5. (1995) *The Encyclopedia of Religion*, vol. 1. New York: Simon & Schuster MacMillan.
6. (1999) *Im Japan der Samurai und Shōgun : 1000-1700*. V Denise Dersin (ur.). Köln : Komet.
7. (1999) Velike kulture sveta, Islam – Kitajska – Japonska – Stara Amerika, II. knjiga. Ljubljana: Mohorjeva založba.
8. Corazza, Heinz (1943) *Die Samurai: Ritter des Reiches in Ehre und Treue*. Berlin: Zentralverlag der NSDAP. Frz. Eher Nachf. G.m.b.H.
9. Goodman, Fay (2002) *Karate*. London: Southwater Anness Publishing Limited.
10. Gottschalk, Louis, Loren C. Mac Kinney in H. Pritchard (1972) Temelji sodobnega sveta. *Zgodovina človeštva, razvoj kulture in znanosti*, četrta knjiga/ prvi zvezek. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
11. Henshall, Kenneth G. (1999) *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*. London: MacMillan Press LTD.
12. Kapp, Leon, Hiroko Kapp in Yoshindo Yoshihara (1990) *The Craft of the Japanese Sword*. Tokyo and New York: Kodansha International.
13. Kirby, George (2002) *Ju-jitsu: Basic Techniques of the Gentle Art*. Santa Clarita, California: Ohara Publications, Incorporated.
14. Mason, R. H. P. in J. G. Caiger (1997) *A History of Japan*. Rutland, Vermont & Tokyo, Japan: Charles E. Tuttle Company.
15. Mishima, Yukio (1986) *Hagakure in Mišima*. Beograd: IRO Grafos.
16. Musaši, Mijamoto (1999) *Knjiga petih prstanov*. Ljubljana: Amalietti.
17. Nitobe, Inazio (1984) *Bušido, Kodeks samuraja*. Beograd: Borislav Stanić.

18. Oyama, Masutatsu (1965) *Karate*. Tokyo, Rutland, New York: Japan Publications Trading Company.
19. Pareti, Luigi (1970) Stari svet, 1200 pred našim štetjem do 500 po našem štetju: od okoli 1200 do okoli 500 pred našim štetjem. *Zgodovina človeštva, razvoj kulture in znanosti*, druga knjiga/ prvi zvezek. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
20. Pareti, Luigi (1971) Stari svet, 1200 pred našim štetjem do 500 po našem štetju: od okoli 500 do naše ere. *Zgodovina človeštva, razvoj kulture in znanosti*, druga knjiga/ drugi zvezek. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
21. Pareti, Luigi (1972) Stari svet, 1200 pred našim štetjem do 500 po našem štetju: od začetka naše ere do približno leta 500. *Zgodovina človeštva, razvoj kulture in znanosti*, druga knjiga/ tretji zvezek. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
22. Penge, Moris (1990) *Dragovoljna smrt u Japanu*. Sremski Karlovci: Izdavačka Knjižarnica Zorana Stojanovića.
23. Sansom, George (1978a): *A History of Japan: To 1334*. Cannon House, Folkestone, Kent: Wm Dawson & Sons Ltd.
24. Sansom, George (1978b): *A History of Japan: 1334 – 1615*. Cannon House, Folkestone, Kent: Wm Dawson & Sons Ltd.
25. Satō, Kanzan (1983): *The Japanese Sword: A Comprehensive Guide*. Tokyo: Shibundo.
26. Storry, Richard (1978) *The Way of the Samurai*. London: Orbis Publishing Limited.
27. Turnbull, Stephen (1989) *Samurai Warlords: The Book of the Daimyō*. London: Guild Publishing London.
28. Turnbull, Stephen (1996) *Samurai: The Warrior Tradition*. London: Arms and Armour Press.
29. Turnbull, Stephen (2000) *The Samurai Sourcebook*. London: Cassell & Co.
30. Turnbull, Stephen (2002) *Samurai Invasion: Japan's Korean War 1592-89*. London: Cassell & Co.
31. Vogrinec, Silvester (1999) *Karate: med tradicijo in športom*. Ptuj: Milenium.
32. Wiet, Gaston, Vadime Elisseeff Philippe Wolff in Jean Naudou (1975) Velike civilizacije sveta. *Zgodovina človeštva, razvoj kulture in znanosti*, tretja knjiga/ prvi zvezek. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
33. Yamamoto, Tsunetomo (2002) *Bushido: The Way of the Samurai*. New York: Square One Publishers.

6.2. Zborniki

34. Crampton, Paul (1983) *Ju-jutsu*. V Bryn Williams (ur.) *Martial Arts of the Orient*, 76-83. London, New York, Sydney, Toronto: The Hamlyn Publishing Group Limited.
35. Farris, W. Wayne (1999) *Japan to 1300*. V Kurt Raaflauf , Nathan Rosenstein (ur.) *War and Society in the Ancient and Medieval Worlds: Asia, The Mediterranean, Europe and Mesoamerica*, 47-70. Washington, D.C.: Center for Hellenic Studies, Trustees for Harvard University.
36. Knutsen, Roald (1983a) *Iai-jutsu and iai-do*. V Bryn Williams (ur.) *Martial Arts of the Orient*, 34-37. London, New York, Sydney, Toronto: The Hamlyn Publishing Group Limited.
37. Knutsen, Roald (1983b) *Kendo*. V Bryn Williams (ur.) *Martial Arts of the Orient*, 18-33. London, New York, Sydney, Toronto: The Hamlyn Publishing Group Limited.
38. Knutsen, Roald (1983c) *Naginata-do*. V Bryn Williams (ur.) *Martial Arts of the Orient*, 46-51. London, New York, Sydney, Toronto: The Hamlyn Publishing Group Limited.
39. Knutsen, Roald (1983d) *Yari-jutsu*. V Bryn Williams (ur.) *Martial Arts of the Orient*, 52-57. London, New York, Sydney, Toronto: The Hamlyn Publishing Group Limited.
40. Piper, John (1983) *Kyudo*. V Bryn Williams (ur.) *Martial Arts of the Orient*, 38-45. London, New York, Sydney, Toronto: The Hamlyn Publishing Group Limited.
41. Williams, Bryn (1983) *Karate-do*. V Bryn Williams (ur.) *Martial Arts of the Orient*, 128-147. London, New York, Sydney, Toronto: The Hamlyn Publishing Group Limited.
42. Yamamoto, Tsunetomo (1985) *Hagakure*. V Dragoš Kalajić (ur.) *Samuraj*, 17-172. Beograd: Biblioteka VID.

6.3. Internetni viri

43. Japan (<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ja.html#Geo>) (26.12.2003).
44. Katana (<http://www.yushinkan.com/UK/ukkatana.html>) (10.12.2003).
45. Mongol Invasion (<http://www.emory.edu/COLLEGE/CULPEPER/RAVINA/PROJECT/Maps/Mongols/Mongolinvasion1.gif>) (26.12.2003).
46. The Japanese Sword (<http://www.yushinkan.com/UK/ukwords.html>) (10.12.2003).

6.4. Ustni vir

47. Stergar Miha, inštruktor kodokan juda.

7. PRILOGE

Priloga A: Deli oklepa in njihovo oblačenje

Skica 2: Oblačila pod oklepom



Vir: Turnbull (2000: 104)

Skica 3: Oblačenje oklepa 1



Vir: Turnbull (2000: 105)

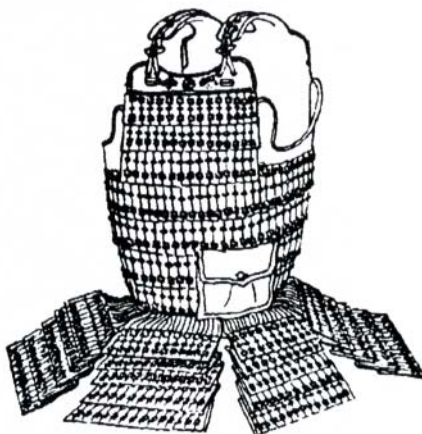
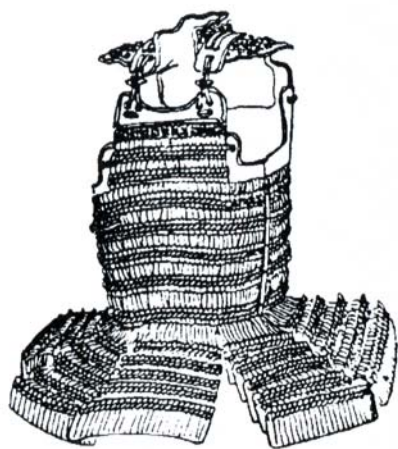
Skica 4: Oblačenje oklepa 2



Vir: Turnbull (2000: 108)

Priloga B: Vrste oklepov

Skica 5: Vrste oklepov 1



Stili oklepa od leve
proti desni, od zgoraj
navzdol:

ni mai dō

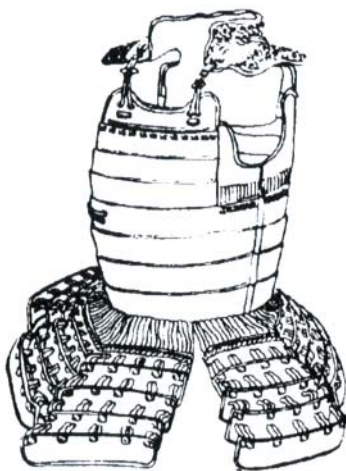
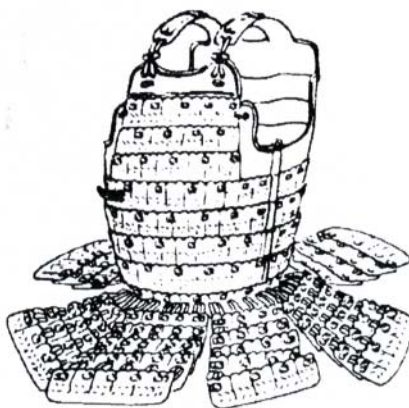
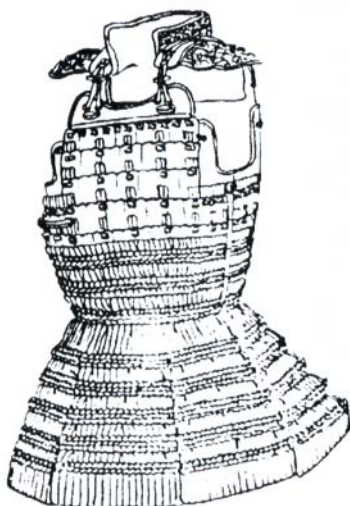
iyozone dō

dangae dō

iyozone hishitoji dō

yokohagi okegawa dō

mogami dō



Vir: Turnbull (2000: 98)

Skica 6: Vrste oklepov 2



Stili oklepa od leve
proti desni, od zgoraj
navzdol:

hotoke dō

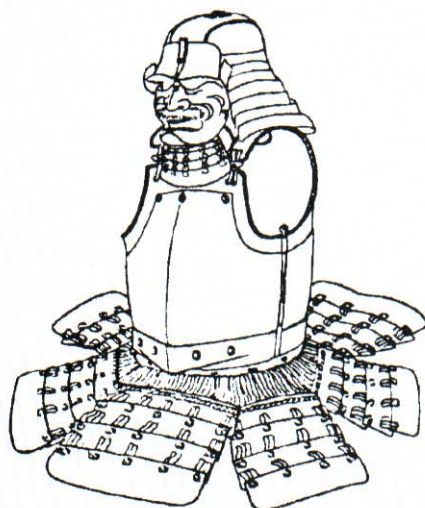
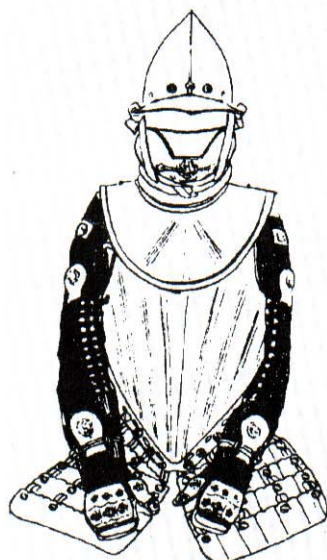
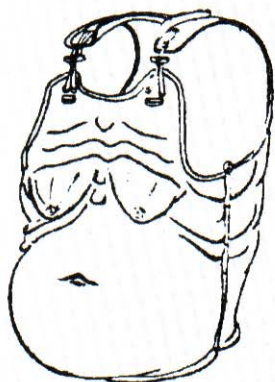
yukinoshita dō

gaki hara dō

katahada nugi dō

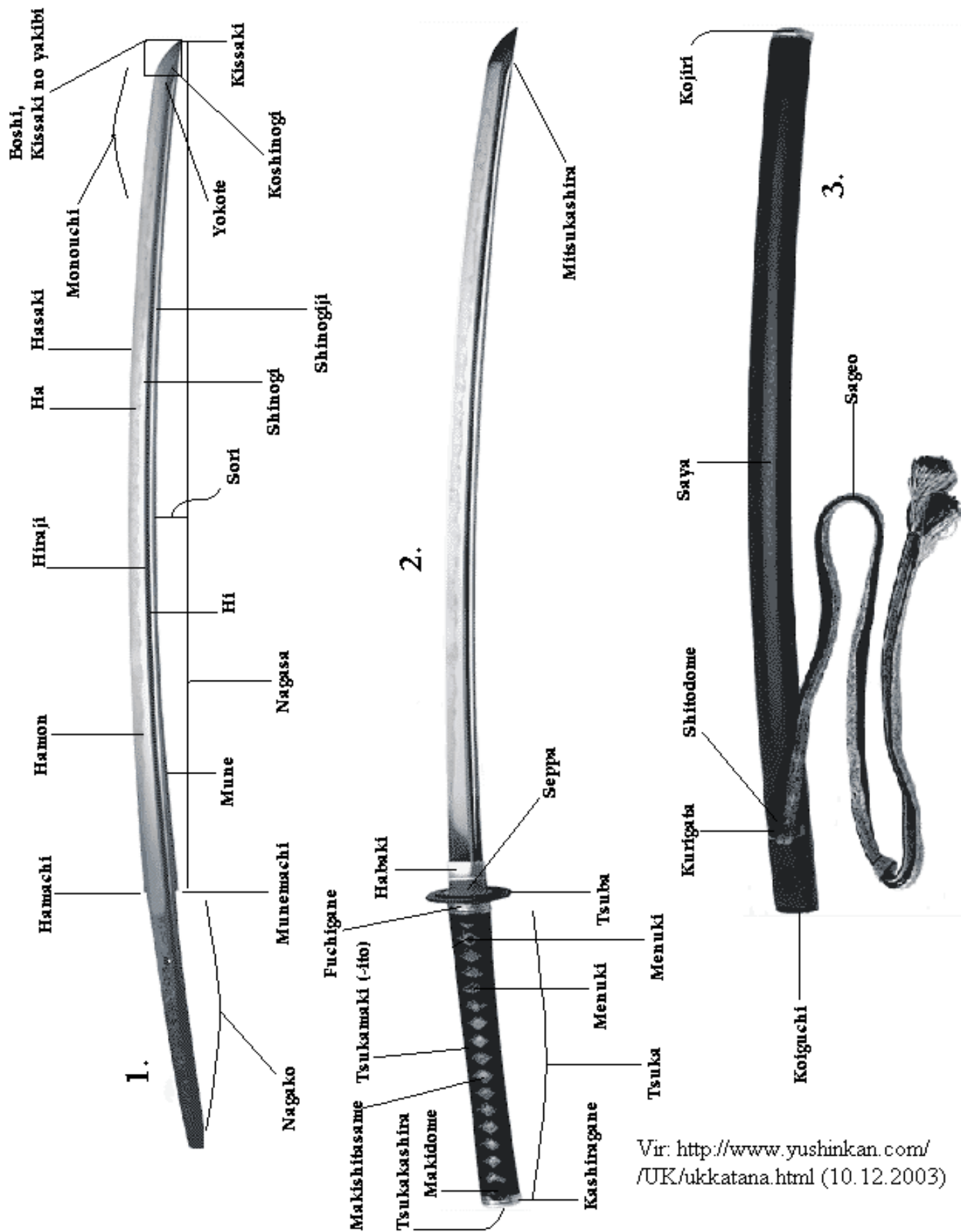
nanban dō

wasei nanban dō



Vir: Turnbull (2000: 99)

Priloga C: Katana



Vir: <http://www.yushinkan.com/UK/ukkatana.html> (10.12.2003)